

Absztrakt

Jelen tanulmány célja a vallásosság kialakulását befolyásoló tényezők vizsgálata, kifejezetten drogfüggők életében. Ehhez egy kulcsszemély segítségével mélyinterjúkat készítettem egy baráti társaság tagjaival.

A kutatás főleg a tinédzserkorra fókuszálva igyekszik feltárni, hogy milyen körülmények befolyásolták mind a kábítószerfogyasztás rendszeresé válását, mind a mára kialakult vallásos nézetek megszilárdulását. A dolgozat első felében az elméleti kereteket ismertetem, majd a kutatás pontos menetét, végül pedig az interjúk elemzésével zárom munkám.

Abstract

The aim of this study is to analyze the factors that influence the evolving of piety, specifically in the life of drug addicts. With the help of a keyperson I have made interviews with a group of people for the analysis. The research has a special focus on the beginning and the early years of adulthood and tries to reveal the circumstances affecting people to become drug-addict on the one hand, and the stabilization of current religious views on the other. The first part of the paper deals with the introduction of the theoretical frame which will be followed by the exact process of the research and the analysis of the interviews.

Bevezetés

A vallásosság dimenzióinak kutatása érdekes és kihívásokkal teli terület. Mi alapján határozzuk meg, hogy egy személy vallásosnak nevezhető? Megszámoljuk, hányszor látogat egy évben templomot vagy milyen gyakran imádkozik? Kikérdezzük a felekezetének alapját képező szentkönyv(ek)ből? Természetesen a válasz egyáltalán nem ilyen egyszerű.

A tanulmány témája a vallásosság dimenziói, azon belül fiatal felnőttek vallásosságának kialaku-

lását befolyásoló tényezők vizsgálata. A tapasztalatok, a szocializáció hatására kialakuló értékrend nagyon fontos komponensei a transzcendens erőkről alkotott nézetek. A gyermekkorban kialakult minták felerősödhetnek vagy módosulhatnak, majd a későbbiek során a környezet, a társas kapcsolatok is befolyásoló hatásúak, végül a felnőtté válás részeként kialakul a saját nézőpont. Az ezt megelőző időszak, a tinédzserkor viszont számtalan kérdéssel, kétséggel jár, amikre a kapott válaszok formálják az egyén világról alkotott képét. Egy válaszreakció lehet a problémákra a függőség, és ezen belül is drogok használata. Ez adta az ötletet a két terület összehasonlítására és esetleges összefüggések keresésére. Felmerült bennem a kérdés, hogy vajon lehet-e kapcsolat? Vajon akik gyakran élnek át különböző szerek hatása alatt hallucinációkat, hogyan befolyásolhatja ez a felsőbb rendű erőkhöz való viszonyulásukat? Feltételeztem, hogy a pszichoaktív szerek használata felerősíti a már meglévő nézeteket. Ennek vizsgálatára egy 14-30 év közötti fiatalokból álló 12 fős társaságot választottam. Őket a baráti köteléken kívül a közös droghasználat is összeköti, melynek részleteit a kutatásról szóló fejezetben részletesen kifejtem.

A vallás meghatározása nehéz feladat, elsőként el kell döntenünk, hogy mely aspektusára helyezük a hangsúlyt. Megközelíthetjük funkciójára, vagy törekedhetünk tárgyi definícióra. Az általam választott és a kutatásom alapját képező meghatározás: vallás minden olyan eszmerendszer, amely az emberi és társadalmi élet végső kérdéseire, az élet értelmére és céljára vonatkozó válaszokat fogalmaz meg, akkor is, ha nem vonatkozik Istenre (Andorka 2003:547).

Mivel alanyaim esetében többször is előkerült a spiritualitás kifejezés, így érdemes feltenni a kérdést: mi különbözteti meg a vallást és a spiritualitást? Az előbbi, inkább közösségi hagyományokhoz kötődik, még az utóbbi az egyénre helyezi a hangsúlyt, a Szent keresésére, a belső utak megtalálására (Földvári 2014). Az interjúkban megfigyelhető vallásos elemek áttemelése, de véleményem szerint inkább a spiritualitás jellemző, mint kifejezetten vallásos magatartás. Tanulmányomban az elméleti keretek rövid ismertetése után bemutatom a kutatási tervet,

az alanyokat (ügyelve az anonimitás fontosságára), az interjúk körülményeit, majd rátérek magukra a beszélgetésekre és ezek elemzésére.

1. A vallásosság mérése

A vallásosság mérése (hasonlóan a definiálásához) problémákba ütközik, mivel univerzális skála létrehozása (amelyen a világon élő minden egyes ember elhelyezhető lenne) rendkívül nehéz. Az elmúlt évtizedekben dimenziókon keresztüli elemzéssel próbálják a szociológusok megragadni mértékét, de ezeknek is meg vannak a maguk korlátai. A legelterjedtebb ilyen struktúra a Glock és Stark-féle (Andorka 2003:548), melynek elemei (1) hit bizonyos vallási tételekben, vallási hiedelmek, (2) bizonyos rituálék gyakorlása, bennük való részvétel (istentisztelet, imádság, stb.), (3) vallási ismeretek, (4) vallásos élmények, érzelmek, (5) a vallás által előírt erkölcsi normák megtartása, hatásuk az életmódra.

Hasznos módszer lehet a dimenziókon túl a vallási mobilitás alapján csoportosítani az embereket. Szántó János tanulmánya (Szántó 1998:14) alapján az alábbi csoportok léteznek:

- Vallásosan immobilak I. csoportja: gyermek és serdülőkorban megvolt a vallási háttér és felnőttkorukban is megmaradt hatása.
- Vallásosan immobilak II. csoportja: gyermekkorukban nem volt jellemző a vallásos légkör, s felnőtt korukra sem köteleződtek el.
- Vallásosan „lefelé” mobilak: gyermekkorban megvolt a vallásra való nevelés, felnőttkorukra már ezen viselkedést abszolút nem mutatják.
- Vallásosan „felfelé” mobilak: vallásos szocializációban nem részesültek, felnőttként mégis megtértek.

Kutatásomban a vallás fenomenológia módszerére (Horváth 1996: 10-12) volt szükségem. Az interjúkérdések meghatározásához az alábbi jellemzőket vettem figyelembe:

- Immanencia és transzcendencia határainak felmérése.
- Vallási élmény: egyéni átélés, vagy kollektív hitélmény? Felekezethez, vallási közösséghez való tartozás.
- Vallásgyakorlatok (korábbi és jelenlegi).

2. Vallás és társadalom

A szekularizációs elméletek szerint, ahogy fejlődik a tudomány, a technológia, jobban elterjed a racionális gondolkodás, ami nem tűri meg a vallásba vetett hitet (Andorka 2003:552). Az állammal szemben a katolikus egyház elveszti kiemelt szerepét az oktatásban, egészségügyben és a rászorulóknak segítségében. A vallási pluralizmus által biztosított döntés alapja így már nem az intézmény, hanem az egyén gondolatvilága. A korábban megszokott és az Egyház rendjéhez igazodó vallásosság mellett megjelenik a „magánzó” vallásosság (Tomka 2010:404-407). Egyes elméletek szerint ehhez a társadalom transzcendentális nyitottsága, illetve a csalódás és kiábrándultság vezethetett, megerősödik a transzcendenciára támaszkodó szemlélet (Molnár 1998:17). Ez a tendencia viszont nem tisztán a szekularizációt támasztja alá, inkább a vallásosság átalakulását. Magyarországon a '70-es évek közepe óta ismert jelenség „a maga módján vallásos” ember. Ezzel párhuzamosan a vallásos hit gyengülését és ellenmondásossá válását, a gyakorlat ritkulását, az egyházi kapcsolatok felszámolódását írja le Tomka Miklós (2010:404). Kutatásai alapján a materialista hit egyre ritkább az ateizmus csökkenéséről számol be. Az erősödő individualizmus mellett jellemző az elmagányosodás, egyre többen maradnak el a közösségekben végzett vallásgyakorlattól. A fiatalok és a fiatal felnőttek körében megnő a vallás nélküliek aránya, csökkennek a magát vallásosnak, illetve magát nem annak tartó személyek közötti társadalmi-demográfiai helyzetének különbségei.

1. Ifjúság és vallás

Molnár Adrienne és Tomka Miklós az *Ifjúság és vallás* című tanulmányban arról számolnak be, hogy egy tudatosabb vallásosság van kialakulóban Budapesten, a 14-29 év közötti fiatalok körében. Milyen tényezők befolyásolják ezt?

Elsősorban: a családi háttér. Feltehető, hogy a mai fiatalok fele nem kapott szüleitől vallásos nevelést. A barátok és egykorú társak szocializáló szerepe pedig inkább vallásosságra, mint ateizmusra ösztönöz.

Ezt követi a gyermekkori vallási emlékek dimenziója, majd a vallási ismereteké. A megkérdezettek kétharmada emlékszik, hogy kisebb korában járt volna templomba, az egyharmaduk soha. A fiatalok fele az egyházi hagyományok szerinti vallásgyakorlatot meg sem kezdte. Elmondható, hogy az ismeretek szintje alacsony.

A negyedik tényező a vallásos hit és annak elutasítása. A résztvevők 48%-a szerint nem léteznek természetfeletti erők, valamivel kevesebben pedig úgy gondolják, az anyagtól független szellem sem (43%). A tanulmány egyik következtetése szerint nagyfokú a kérdésben a határozatlanság, illetve az agnoszticizmus jelenléte.

A következő pont a vallásgyakorlás, mint viselkedés szabályozó. A fiatalok közel harmada gyermekként járt templomba, de a kutatás időpontjában már nem. Szintén egyharmad azok aránya, akik alkalmi résztvevők: nagyobb ünnepeken templomba jár, alkalom adtán imádkozik. További egyharmad-egyharmad az úgynevezett „szimpatizánsok” (ők gyermeküket megkeresztelik, ritkán imádkoznak, de a vallással szemben kritikusak), és végül azok, akiknek az életében semmilyen szerepet nem tölt be. Pusztán 5% körüli azok aránya, akik rendszeresen gyakorolják hitüket.

A hatodik pont, milyennek látja magát a fiatal, vallás nélküiség vagy vallásosság szempontjából (vallásos minősítés)? Az eredmények alapján jóval kevésbé tartják korosztályukat vallásosnak, mint amilyen valójában.

Az utolsó tényező: a közvélemény a vallásról. A fiatalok szerint az a fontos, hogyan él, elítélik egyszerre a vallásos emberek mind felül-, mind alulértékelését (Molnár – Tomka 1990).

Kábítószeres – fogyasztók, tendenciák

Deviáns viselkedésnek azokat a viselkedéseket nevezzük, amelyek eltérnek az adott társadalomban elfogadott normáktól. Ilyenek például a bűnözés, öngyilkosság, alkoholizmus, drogfogyasztás. A vonatkozó normák eltérőek lehetnek kultúránként – dolgozatomban a hazai helyzetet veszem kiindulási alpnak. Olyan viselkedést mérni, mely egy adott társadalom szabályaiba ütközik, igen nehéz. Epidemiológiai felvételeket lehet végezni, kérdőíves vagy interjú módszerrel, illetve becslésekkel. Módszertani és ellenőrző vizsgálatok szerint az önbevallásos megkérdezésekkel készült kutatások jól alkalmazhatóak a drogfogyasztás elterjedésének és változásának mérésére, viszont korlátjuk az alacsony hatékonyság.

1. Mit nevezünk drognak?

A drog alapvetően növényi hatóanyagot jelent. Ehhez hasonló az orvoslásban használt definíció,

mely szerint: „bármely olyan anyagot drognak hívunk, mely képes megelőzni vagy meggyógyítani egy betegséget, javítani a fizikai vagy mentális jóllétet. A gyógyszerteremben a drog szó bármely olyan kémiai anyagra értendő, mely megváltoztatja egyes szövetek vagy szervezetek biokémiai vagy fiziológiai folyamatait”.¹ Egy konkrétabb, a köztudatban élő drogfogalomra illő meghatározás szerint pedig *minden olyan termék, amely befolyásolja a mentális működést és ítélőképességet, és melynek fogyasztását tiltják, továbbá minden olyan nem tiltott termék, amelyek fogyasztása veszélyes és visszaéléshez, dependenciához vezethet* (Elekes 1993 in Andorka 2003:528).

Az illegális drogot, melyek fogyasztását, tartását, megszerzését, továbbadását, szállítását a törvény szankcionálja (Ferenczi 2001:35) kábítószernek, illetve a WHO ajánlása alapján a pszichoaktív szereknek nevezzük. A téma szempontjából fontos kifejezés még a pszichotrop anyag, jelentése: kémiaileg azonosítható/nem azonosítható vegyület, mely hatással van a központi idegrendszerre.² Ezen anyagok az 1970-ben aláírt (és azóta folyamatosan bővülő) Pszichotrop Anyagokra vonatkozó Egyezményben szerepelnek, míg a kábítószeres az 1961-ben, New Yorkban elfogadott Egységes Kábítószer-egyezmény hatálya alá esnek.³ Ebből is látszik, hogy ezek inkább jogi kategóriák.

2. Drog-fajták

Típusukat tekintve, a kemény drogot biológiai, a könnyű drogot pszichés függést alakítanak ki. A szenvedélykeltő szerek egy másik lehetséges osztályozási módja a hatás szerinti megkülönböztetés (Ferenczi 2001:36-38): (1) depresszánsok (nyugtatók, altatók, szorongásoldók, alkohol), (2) ópiumok (ópium, morfin, heroin, methadon), (3) stimulánsok (amfetamin, metamfetamin, MDA, MDMA/ecstasy), (4) hallucinogének (meszkalin, LSD, gombák, látnok zsálya, ibogain, feniletiamin-származékok), (5) cannabis származékok (marihuána, hasis), (6) oldószeresek.

Jelenleg különösen nagy problémát jelentenek az úgynevezett designer drogot. Ezek szintetikus szerek, melyek szerkezetileg hasonlítanak az említ-

1 http://drogfokuszpont.hu/fogalomtar/fogalomtar-i/#Drog_

2 http://drogfokuszpont.hu/fogalomtar/fogalomtar-ii/#Pszichotrop_

3 <http://www.nodrog.eoldal.hu/cikkek/kabitoszeres/Fogalmak.html>

tett egyezményekben szereplő drogokhoz, azonban (még) nem szerepelnek az ellenőrzött vegyületek listáján (Demetrovics 2009:128). Veszélyük a kiszámíthatatlan hatásukból ered.

A kutatás szempontjából fontosnak tartom a hallucinogének rövid ismertetését.

Hallucinogének: módosult tudatállapotot kiváltó szerek. Hallucinációnak nevezzük a külső inger nélkül történő észlelést. Kapcsolódik még a pszichedelikus szer kifejezés, melyet Humphrey Osmond alkotott meg, az anyagok önmegismerést fokozó jellegét emeli ki. Ha a jelenség vallási-spirituális jellegét kívánjuk megragadni, az enteogén szer kifejezés javasolt. Ezek a központi idegrendszerre hatnak, ezáltal az érzékelésre, hangulatra. Jellemző rájuk, hogy a hatásaikkal szemben hamar létrejön a tolerancia, viszont a függőség kevésbé jellemző (Demetrovics 2009:153). Ennek oka lehet az élmény ereje, melynek pszichés következményei lehetnek, „bizonyos esetekben mániás vagy depressziós krízis alakulhat ki [...], mellék- és utóhatások lehetnek az álmatlanság, szorongás, pánik és szkizofréniára emlékeztető pszichotikus tünetek” (Demetrovics 2009:187). A fogyasztást követően, akár évekkel később is megjelenhet „flashback”, mely „a hallucinogén használatának felfüggesztését követően a hallucinogén intoxikáció alatt tapasztalt érzékelési tünetekből egynek vagy többnek az átélése” (Demetrovics 2009:188).

3. Addikció és dependencia

1973-ban a WHO a kábítószer-fogyasztók három típusát különítette el:⁴

- kísérleti kábítószer-fogyasztók (egyszeri vagy néhány alkalommal történő fogyasztás);
- alkalmi kábítószer-fogyasztók (a kábítószerek esetenkénti, speciális alkalmakkor való használata);
- a függőségi helyzetben levő fogyasztók.

Dolgozatom a harmadik típusal, a dependencia állapotában lévőkkel (jelenleg vagy a múltban) foglalkozik főleg. A súlyos fokú dependenciát (függőséget) addikciónak nevezzük (Fürst 2001:15).

Az Egészségügyi Világszervezet definíciója szerint:

Addikció alatt a drogok vagy a drogfogyasztással egyenértékű izgalmi helyzetek keresésének és a drogok

4 <http://www.nodrog.coldal.hu/cikkek/kabitoszerek/fogalmak.html>

*fogyasztásának kényszeres viselkedésmintáját értjük, amelyet a drog hatásához kapcsolódó leküzdhetetlen vágy, valamint erős tendencia jellemez a visszaesésre. A droghasználat előbb-utóbb a fogyasztó teljes élettevékenységét uralja. Szélsőséges viselkedésminták, amelyek visszatérő szokásként hátrányokat okoznak.*⁵

4. Kábítószer-fogyasztás Magyarországon

Kábítószerek használat valószínűleg az 1960-as évek elején vette kezdetét Magyarországon. Ekkor a szerek mellett a szerves oldószerek, ragasztógyözők használata a jellemző. Terjedésére csak becslések vannak, ezek alapján 1970–73 között csak Budapesten észlelték a jelenséget, majd nagyjából két év alatt elterjedt az országban (Andorka 2003:533).

Jelentősek a középiskolások körében készült kutatások.

Az ESPAD 2015-ös kutatásából kiderül, hogy a megkérdezett 9.-10. évfolyamos diákok csaknem ötöde próbált már valamilyen illegális szert. Szintén középiskolások körében készült vizsgálat szerint, a szerfogyasztási struktúra első helyén áll a marihuána, azt követik a szintetikus kannabinoidok. Stimulánsok közül az ecstasy kiemelkedő, azt követi az amfetamin, új stimulánsok, kokain, mepredon majd a crack.

Drog és vallás

Annak ellenére, hogy első hangzásra távol álló területeknek tűnhetnek, évezredekre visszanyúló kapcsolat van közöttük. Szentkönyvekben is találkozhatunk drogokkal, a Védák könyvében a Szóma nevű itallal, ami légyölő galócából készül, a Bibliában a mandragórával, a Bhagavad-Ghitában pedig a hasis mint gyógyító növény szerepel (Ferenczi 2001).

A különböző növények és gombák elősegítették olyan tudatállapotok elérését, ahol a misztikummal való találkozás létrejöhetett. Ezenkívül gyógyászati célokra is használták őket.

A modern korban sem példanélküli pszichedelikus szerek használata spirituális élmények keltésére. Egy példa erre Timothy Leary, aki szektát hozott létre a '60-as években, híveinek azt ígérte, hogy LSD-t használva találkozhatnak Istennel (Ferenczi 2001:80). Egy másik példa pedig a jelenkorból a

5 http://www.revkecskemert.hu/pdf/Addiktologiai_alapfogalmak_2008_februar.pdf

mexikói pejotl kaktusz fogyasztása köré épült kultusz.

Véleményem szerint drognak és vallásnak vannak hasonló vonásai. Ilyen lehet például az elme felszabadításának igénye (megvilágosodás keresésén keresztül), módosult tudatállapot elérése (vallási révület vagy hallucinogén szerek által), az élet problémáinak megoldására szolgáló eszköz funkció, illetve bizonyos esetekben a szertartásosság.

*A Biblia Istene teljes egészében megkívánja a függőviszonyt az embertől.*⁶

A kutatás

Kutatásomban vallásosság/spiritualitás kapcsolatát vizsgálom hosszabb időn át rendszeresen fogyasztott drogok kölcsönhatásában. Felmerült bennem a kérdés, hogy vajon olyan személyek, akik viszonylag gyakran élnek át hallucinációkat különböző szerek hatására, vajon hogyan viszonyulnak a spirituális élményekhez? Befolyásolja vallásosságuk alakulását?

További kérdések:

- hogyan befolyásolja a család vallásos nézetek kialakulását?
- tinédzserkorban a baráti kör hatással van-e a vallásosságra?
- mi befolyásolja az egyes fordulópontokat?
- milyen okai lehetnek a rendszeres kábítószer használatnak?
- milyen szerepe van a társaságnak a drogfogyasztásban?

A kutatási terv

A kutatáshoz kvalitatív módszert választottam, mert úgy gondolom, kérdőívvel nehezebben lehetne mérni azokat a kérdéseket, melyek számomra érdekesek. Mélyinterjúkkal igyekeztem feltárni a befolyásoló tényezőket.

A kutatáshoz szükségem volt egy kulcsszemélyre (A.B. alany), aki információkat osztott meg velem, a csoport történetét például interjún kívül mesélte el, ezenkívül segített kapcsolatot teremteni egyes tagokkal (hólabdás módszer). Az interjúk elkészítése előtt röviden ismerttettem a kutatás célját, legközelebb annyit mondtam, hogy drog és vallás témájában tennék fel kérdéseket. Jeleztem, hogy nagyjából

másfél órára számítson az alany, illetve hogy a telefonon rögzítem a beszélgetést.

Az interjúk elkészítéséhez elengedhetetlen volt titoktartási szerződés aláírása. Ez a megállapodás magában foglalja, hogy semmilyen adat nem szerepel kutatásomban, melyből egyértelműen kikövetkeztethető az alany személye. Ennek következtében elsősorban neveket és intézményeket kellett kihagynom az átiratból. A résztvevők ritkán hivatkoztak külső személyekre, jellemzően inkább egymást és a többi csoporttagot említették meg az egyes történetek elmesélésekor. A szerződés ezenkívül tartalmazza a hangfelvétel megegyezésen alapuló időhatáron belüli megsemmisítését is. Ezen óvintézkedésekre azért volt szükség, hogy a kutatásban résztvevők kellően biztonságban érezhessék magukat és őszintén beszélhessenek kábítószer használatukról, ami a Magyarországon hatályos jogszabályok alapján illegális.

Az interjúk

A kérdések első csoportja a vallásosságra, a második a függőségre vonatkozik. Mindkettő esetén a modulok az általános véleménytől indulnak, majd a lehető legkorábbi emlékekkel folytatódnak. A vallásosság esetén ez gyermekkort, a droghasználatnál inkább tinédzserkort jelent. A 6. modul már a két terület kapcsolatát vizsgálja, az utolsó kettő kérdései pedig a mára kialakult világnézetre, véleményekre irányulnak. Természetesen minden beszélgetés különböző, ahogy minden ember személyisége is. Ahol fontosnak éreztem, ott más témákat is fejtegettünk. Ilyen például E.G. alany költözése, vagy K.L. szexualitása. Ezeket nem kizárólag azért kérdeztem, mert számomra esetleg érdekes információk voltak, hanem érezhetően kiemelt szerepük volt az alanyok életében, gondolkodásában.

Annak ellenére, hogy igyekeztem a struktúrát követni, olykor egyes kérdések mégsem az előre meghatározott sorrendet követték. Ennek oka, hogy igyekeztem az alany által elmondottakhoz kapcsolódni. Úgy gondolom, hogy hiba lett volna ráerőszakolnom az alanyokra a sorrendet, mert az természetellenesen hatott volna a beszélgetés során.

Modulok

1. Bevezető kérdések

A modul kérdései foglalkozásra, családra vonatkoznak, illetve bármi egyébre, amit szívesen elmond

6 Ferenczi 2001:203.

magáról az alany és fontosnak is tart közölni. A cél a ráhangolódás a beszélgetésre, oldottabb légkör teremtése. Ezenkívül úgy tapasztaltam, hogy szükséges volt egy kis idő, hogy a résztvevők megszokják, hogy hangjuk rögzítésre kerül.

2. Általános vélemény a vallásról

A modul célja annak felmérése, hogy milyen képpel rendelkezik az alany a fogalomról, pozitívan vagy negatívan viszonyul-e hozzá. Hogyan tudja meghatározni, mit jelent számára.

- Ha azt mondanám neked, hogy vallás, mi az első, ami beugrik Neked erről a szóról?
- Mit jelent számodra vallásosnak lenni?
- Képzeld el azt a szituációt, hogy egy számodra ismeretlen embert mielőtt bemutatnának neked, egyéb tulajdonságai mellett megemlítenék, hogy vallásos. Befolyásolná-e ez az információ a hozzáállásodat ehhez a személyhez?

3. Saját vallásosság definiálása

Már nem általános véleményre irányuló kérdések (melyek alapján meghatározom hozzávetőleges helyét), hanem annak felmérése, hogy az alany hogyan helyezi el saját magát a vallásosság dimenzióin belül.

- Hogyan tudnád meghatározni a saját vallásosságodat?
- Tartozol valamilyen felekezethez aktívan jelenleg? (milyenhez, mitől aktív)

4. Előzmények, emlékek

Annak feltérképezése, hogy gyermek/fiatal korában milyen vallási háttérrel rendelkezett, a különböző gyakorlatok milyen érzéseket keltettek benne, volt-e valamilyen ellenérzése. Mennyiben volt más a hozzáállása a mai véleményéhez képest, esetleg „mélyebb” volt-e a hite. Elsősorban a család szerepének felmérése kap hangsúlyt ebben a modulban. Ezenkívül pedig a gyermekkori emlékek megosztása erősítette az alanyok bizalmát és nyitottságát.

- Meséld el kérlek az első valláshoz kapcsolódó emlékedet!
- Mennyire fektettek a szüleid hangsúlyt a vallásgyakorlásra?
- Melyik volt gyermekkorirodában a kedvenc ünneped?
- (ha nem mondja magától: ma is ez a kedvenced?)
- Hogy érezted magad a vallásgyakorlás közben?

- Van emléked más vallásokkal való találkozásról gyermekként?

5. Tinédzser kori vallásgyakorlás

A modul a tinédzserkori körülményeket vizsgálja. Véleményem szerint ebben az életkorban már inkább a társaság (barátok, iskolatársak) hatása az erősebb a családéhoz képest.

- Tinédzser korodban hogy alakult a hozzáállásod a vallásgyakorláshoz?
- Akkori baráti köröd honnan került ki? (az lenne a lényeg, hogy befolyásolta-e a baráti körének kialakításában a többiek vallása)
- Barátaiddal „téma” volt a vallás? (zavarta-e őket az alany vallása; milyen vallásúak voltak; egymás vallásosságára való hatás)

6. Droghasználathoz kapcsolódó bevezető kérdések

A modul kérdései azt vizsgálják, hogy hogyan került kapcsolatba kábítószerrel, hány évesen, milyen emlékei kötődnek hozzá. Hogyan alakult a függőség, milyen élmények és személyek voltak rá hatással. Jellemzően nem a kábítószer szót használok. Ez tudatos, nem csak azért, mert a köznyelvbe is inkább a drog kifejezés épült be (és így talán kevésbé hat hivatalosnak a kérdés), hanem mert kíváncsi is vagyok, hogy mire asszociálnak róla. Általában felhívták rá a figyelmem az alanyok, hogy nemcsak az illegális szerek számítanak drognak, hanem a gyógyszerek, alkohol, kávé, stb. is.

- Hogyan definiálnád azt a szót, hogy drog?
- Mikor használtál életedben először drogot?
- Minek hatására?
- Mennyire volt ez akkor elfogadott a baráti körödben?
- Milyen drogfajtákat próbáltál ki?
- Miben különbözött a hatásuk?
- Milyen rendszerességgel fogyasztasz jelenleg hallucinogén szereket?
- Hogyan tolerálja a környezetet ezt a szokásod?

7. Szer hatása alatt bekövetkezett vallásos élmények

Ez a legfontosabb pont, dolgozatomban kutatási kérdése: milyen vallásos/misztikus élményei voltak; első sorban drog hatása alatt, illetve egyébként az életében és ezek milyen befolyással voltak a későbbiekben vallásos nézeteinek alakulására. Itt meg kell határozni a szer fajtáját, az élmény jellegét és annak hatását vallásosságára. Annak a kér-

désnek a feltevése, hogy mi a különbség a pusztá hallucináció és egy ilyen élmény között. Milyen hatással volt az életére, bekövetkezett-e fordulópont. Amennyiben ilyet nem tapasztalt, mit gondol, miért nem?

- Milyen élményeket tapasztaltál meg drogfogyasztás alatt?
- Milyen szer váltotta ki?
- Hányszor történt ilyen? Miben különböztek az események?
- Egyedül voltál, vagy társaságban?
- Hol történt?
- Milyen hatással volt rád hosszú távon?
- Miért fogyasztasz továbbra is ilyen szereket, ha ilyen hatással volt rád az élmény?
- El tudnád magyarázni, hogy miben különbözött ez az élmény más hallucinációtól?

8. Saját meglátása, mai véleménye

Mi a mai álláspontja, véleménye a témáról. Milyen mértékben gyakorolja saját vallását, mi a véleménye egyéb vallásokról és mennyire nyitott ezekkel szemben. Ha a családjától eltérő nézetei alakultak ki, akkor azt hogyan fogadták?

Az asszociációs játék kifejezetten a dimenziókon belüli elhelyezést segíti. Az alanyok feladat az volt, hogy közöljék az első dolgot, ami az általam kérdett kifejezéssel kapcsolatban beugrik nekik.

- Fontosnak tartod, hogy az ember higgyen valamiben?
- Mennyire tartod fontosnak a vallást az életedben?
- Van olyan egyéb vallás, aminek az elveivel azonosulni tudsz?
- Családod hogyan fogadta a mai hozzáállásodat a vallásgyakorláshoz?
- Most következzen egy asszociációs játék, mi az első, ami eszedbe jut az alábbi fogalmakról?

• lélek	• erkölcs
• Biblia	• szeretet
• hit	• újjászületés/lélek-vándorlás
• Isten	• menny
• univerzum	• pokol
• energia	• eleve elrendelés
• karma	• sors
• lelkiismeret	• véletlen
• jóság	• gonoszság

9. Hogyan tartja manapság a vallását (itt lehet átfedés az 1. modullal)

Úgy gondolom, hogy ezeknél a kérdéseknél lehet nyomon követni a vallásos nevelés és a környezet kölcsönhatását.

- Vannak olyan vallási szokások, amik még gyermekkorodból maradtak és ma is tartod őket?
- Vannak esetleg új, valláshoz köthető szokásaid?

A kutatás alapját képező csoport: egy pesti külvárosi kerületben élő baráti társaság, akiket a közös drogfogyasztás kapcsolt össze éveken keresztül. A csoport magját egy testvérpár képezi (mivel az interjúk során többször szerepelnek, így az anonimitásra való tekintettel Alfának és Bétának neveztem el őket).⁷ M.N. velük járt egy általános iskolába, együtt kezdtek el nagyjából 12-13 éves koruktól marihuánát fogyasztani (és alkalmanként egyéb illegális szereket). A továbbiakban az ő otthonuk egy biztos pont volt, ahol senki sem zavarta őket tevékenységükben. A baráti kör egyre bővült, A.B. egy egyetemi évfolyamtársa révén került be, és a későbbiekben megismertette a csoporttal K.L. alanyt is. A testvérpár édesapja tanárként dolgozott, egy korábbi (és addigra már felnőtt) diákja, F.G. besegített neki, ezáltal ismerkedett meg velük. A társaság nagyjából 10-12 főből állt, ám az idősebb testvér konfliktusba került a többiekkel, így a csoport egy oszlopos tagját veszítette el, mikor Alfa kivált. Érdekes módon ő nem szerepel egyetlen interjúban sem, az öccse viszont több történetben is előkerül. Lassanként a többi csoporttag is követte Alfa példáját, páran külföldre utaztak (például F.G. és Béta), vagy leálltak a rendszeres kábítószer fogyasztással (például A.B. és M.N.). Ez alapvetően nem lett volna kizáró ok, hiszen számos barátság a mai napig fennmaradt, azonban egy idő után újabb konfliktusok alakultak ki, immár a rendszeres, illetve az egykori fogyasztók között, ami a csoport megszűnéséhez vezetett végül.

A résztvevők

A kutatás résztvevői felnőtt (18 évesnél idősebb) férfiak, a csoport állandó tagjai között nincs nő.

⁷ Az elemzésben az alanyok kitalált monogramokat kaptak, viszont az általuk említett szereplők valamilyen jellemzőjük alapján egy nevet. Céлом ezzel az interjúk követhetősége volt és a résztvevők elválasztása az egyéb történetekben szereplő személyektől.

– A.B. alany

Az első interjú időpontjában 24 éves, a másodikonál 26. A köztes időszak alatt végig informatika tanárként dolgozott, mellette pedig magántanárként vállalt korrepetálásokat. Többször újrakezde tanulmányait. Jelenleg tervei között szerepel, hogy inkább pedagógia szakon kíván továbbtanulni.

Édesanyja tanította imádkozni, de egyéb vallásos nevelésben nem részesült. Többször megemlítette, hogy általános iskolában kiközösítették társai. Ezen időszakból vallásokkal való találkozásról nincs emléke. Tinédzserkorában több éven keresztül kereste hitét, tanulmányozta a különböző egyházakat, tanokat. 19 évesen viszont arra az álláspontra jutott, hogy felsőbbrendű hatalom számára nem létezik. Azóta megrendíthetetlenül ateistának vallja magát, „*semmilyen természetfeletiben nem hiszek, én abban hiszek, hogy logikával, matematikával, a tudomány eszközeivel teljesen leírható a világnak a működése. Ehhez nincs szükség semmilyen külső beavatkozásra*”.

Életében először a középiskolában használt kábítószer, osztálytársai hatására. Ahogy az évek során szüleinek házassága megromlott, úgy a feszült légkör és az ebből adódó konfliktusok eredményeképpen egyre kevesebbet tartózkodott otthon, marihuána-függőségének kialakulásában ez volt a fő indok. Miután elköltözött édesanyjával és testvérével (interjúkban a „Testvér” néven szerepel), lassanként elhagyta a szerfogyasztást.

– F.G. alany

Az interjú időpontjában 31 éves. Végzettsége szerint vendéglő menedzser, évekig dolgozott vendéglátó szakmában, majd termék promóterként, végül pedig önkéntesként fesztiválokon. A beszélgetésre 2 nappal azelőtt került sor, hogy a Kanári-szigetekre indult volna egy hippy kommunába. A.B. alanyhoz hasonlóan az általános iskolában kiközösítve érezte magát, ami a középiskolában változott csak. Családja révén vallásos nevelésben részesült, azonban tinédzser korában meglehetősen harcban állt a katolikus vallással.

Elmondása szerint vallásossága nem felekezethez kötött, de „*felekezeten alapuló vallási képet jelent[...] különböző vallásokból összeollózott kép, amit hiszek*”. Leginkább a római katolikus istenképben hisz, „*vagy legalábbis a Teremtőt annak tartom, Jézusnak nevezem a Teremtőt és hiszek abban, hogy ő volt a fia, de ezenkívül nem tartom magamat a római katolikus konkrétan leírt vallásosságához*”. Imádkozni szokott, ritkán templomot is látogat. Hitével összeegyeztethetőnek érzi a reinkarnációt, az univerzum pedig számára „*egy polkorrekt kifejezése az Istennek*”.

13 éves korától 23 éves koráig krónikus depresszióval kezelték. Ugyan életében először 18 évesen találkozott kábítószerrel, utána elég sok ideig nem élt vele, egészen 25 éves koráig. Ekkor egy szakítás közrejátszott abba, hogy marihuánát fogyasztott, ettől az időponttól ez rendszeressé vált. Függőnek nem tartja magát, „*bár a saját véleményem ebből a szempontból szerintem abszolút nem számít, hiszen fogyasztom ezeket a szereket, tehát már alapvetően elfogult vagyok*”. Marihuánát mindennap fogyaszt. Többször élt át spirituális élményeket droghasználat során, de a vallás iránti nyitottságát korábbi időpontra helyezi.

Életkorát tekintve kilóg a csoportból, de nagyjából a többi alannal egy időpontban kezdett rendszeres marihuána fogyasztásba.

– K.L. alany

Az interjú időpontjában 23 éves, orvostanhallgató. A beszélgetés első harmadában, majd később több történet kapcsán is megjegyzi, hogy homoszexuális. Három általános iskolában is megfordult, mire középiskolás lett, gyakran érezte gyermekkorában kiközösítve magát.

Vallásos nevelésben szülei révén nem részesült (ők arra bíztatták, hogy magától döntse el, miben kíván hinni), viszont nagymamája mesélt neki bibliai történeteket. Magát tudományos materialista és agnosztikus ateistaként jellemzi, azonban „*Én soha nem mondanám azt, hogy ateista vagyok és meg vagyok győződve arról, hogy itt semmi nincs és csak az anyag van és csak az atomok és az elektronok és ez építi fel, mert látszik, hogy ez történik. Ennek vannak-e még olyan síkjai, amiket mi nem láthatunk... Nem tudom. Nem is akarom eldönteni*”.

Szintén az egyik első kérdésnél, hogy mit tudna magáról mondani, válasza: „*a hobbim az olvasás, a zongorázás, meg a rekreációs célú kábítószer fogyasztás*”. Egyértelműen függőnek érzi magát, „*legalábbis marihuána-függőnek mindenképp*”, ennek fő oka szülei párkapcsolatának megromlása, majd válásuk. Édesanyját kifejezetten megviselte, több öngyilkossági kísérlete is volt. A kérdésre, hogy az alany hol fogyaszt rendszeresen, a válasz: „*Othon szoktam, csak annyira nem gyakran, mert akkor anyám betarhálna magát a cigibe. Szegény nagyon kíván. Vagy iszik, vagy szív, vagy gyógyszerezik, csak józannak ne kelljen lenni*”.

– M.N. alany

Az interjú időpontjában 23 éves. A Tan Kapuja Buddhista Főiskola hallgatója, mellette dolgozik.

Kínai származású édesanyja 5 éves korában elhunyt, ekkor nagymamájához költöztek. A trauma hatására édesapja a vallásban próbált megnyugvást találni, így M.N. gyermekkorában számtalan közösségben, imaházban járt. Jelenleg nem tartozik egyetlen felekezethez sem, nem vallja magát konkrétan vallásosnak, de igyekszik betartani a buddhizmus 5 alapszabályát, gyakran medítál. „*A buddhizmussal mindig találkoztam. Valahogy mindig szembe jött az életem során*”.

A többi interjúalanyhoz képest korán megismerkedett a drogok világával. Ennek első sorban az oka, hogy „*3. óta már mindennap kint voltam az utcán*”, illetve: „*nekem nem olyan életem volt, mint egy megszokott embernek, hogy haza kell jönni 7-re, 8-ra, vagy ilyesmi. Mindig kint voltam és amikor jónak láttam, akkor hazamentem*”. Jellemzően idősebb ismerősei révén találkozott a különböző szerekkel. Elmondása szerint éveken át rendszeres fogyasztó volt, ma már viszont „*Évente kétszer, ha ilyen alkalom nyílik, vagy ilyen lehetőség, akkor most benne lehet lenni, de mindennap, veszed magadnak és létszükséglet, azt persze, nem szabad. Hát én ennek a híve vagyok*”.

Az interjúk körülményei

Az interjúk helyszínének az első alany kivételével mindenkinél a saját lakásomat választottam. Úgy vélem, hogy mind a kábítószer használatra vonatkozó, mind a személyes kérdések feltételéhez szükséges egy biztonságos légkör. Az időjárás jellemzően nem tette lehetővé a szabadtéri beszélgetést, ezenkívül a rögzítést is megnehezítette volna valószínűleg a zaj. Részben ez játszott közre, hogy nem nyilvános helyen készültek az interjúk. Ebben a környezetben nem kellett azon aggódni, hogy bárki esetleg hallja az elmondottakat, zavartalanul, nyugodtan, őszintén tudtak beszélni alanyaim. Törekedtem arra, hogy minél több történetet meghallgathassak, viszont igyekeztem szem előtt tartani a résztvevők kapacitását. Így fordulhatott elő, hogy egyes beszélgetések másfél órára sikerültek, még a hosszabbak akár két és fél órán át is zajlottak (közben szükség volt szünetre is, ilyenkor megállítottam a felvételt). Úgy vélem, hogy a fáradtságon kívül az alanyok közlékenysége is befolyásolta az időtartamot.

A.B. több szempontból kivétel. Ő volt az egyetlen, akivel két különböző időpontban zajlott le a beszélgetés, az első a saját lakásán, a második pe-

dig azon egyetem egyik üres folyosóján, aminek alapszakos hallgatója. Eredetileg egy másik kutatáshoz készítettem vele interjút (vallásszociológiai témában), ám későbbi beszélgetéseink alkalmával részben ő, részben a konzulensem adta az ötletet szakdolgozatom pontos fókuszához. A.B. volt az a személy, aki megismertetett a többiekkel, a csoport tagjaként felvázolta számomra a viszonyokat és segített megszervezni a többi beszélgetést. Az alapján, ahogy bemutatta számomra a tagokat, kiválasztottam a megítélésem szerint legszélsőségesebb és legtávolabbi állásponton álló személyeket (a vallásosság dimenziói alapján), így a nagyjából 10 fős társaságból rajta kívül még 3 személyt kértem fel a kutatásban való részvételre. Mivel az interjúkérdéseket a korábbi kutatásomra építve alakítottam ki, így vele a második időpontban már (szinte) csak az 5. és 6. modul felmérésére volt szükség. Néhány kérdésnél volt átfedés a korábbi beszélgetéssel, egyszer jelezte is, hogy erről már beszélt. Ez még jobban megerősített abban, hogy például a gyermekkorra vonatkozó kérdéseket nem szükséges újból feltennem, csak fázasztanám alanyomat és esetleg kevésbé lenne türelme a többi kérdés alapos megfontolásához.

Elemzés

Elemzésemben a modulok mentén haladva hasonlítom össze az interjúkat a hasonlóságok és különbségek figyelembe vételével, idézve a beszélgetésekből. A 0. modul azért nem szerepel ebben a fejezetben, mert ott elhangzott információk (család, foglalkozás, stb.) az alanyok bemutatásáról szóló szakaszba kerültek.

1. Általános vélemény a vallásról

1.1 Vallás

Arról, hogy a vallásról és a vallásosságról mit gondolnak a résztvevők, minden egyes alanynál vegyes érzelmek jelentek meg. A negatív vélemény általános mindegyikükénél, de mellette szem előtt tartják az előnyös tulajdonságokat is, ilyen például az erkölcs. A legellenségesebb attitűd a magát ateistának valló A.B.-nél fedezhető fel, azonban az interjú egy későbbi pontján kezdi el magyarázni, hogy miért van mégis szükség vallásra.

„*A vallás szóról leginkább az ugrott be így hirtelen, hogy a római katolikus istenkép, egy szakállas*

férfi, hatalmas véres akármivel, kötéllel, meg keresztel a kezében, de mindenképpen az, hogy létezik valami erő, ami, ami nem csak ezen az anyagi világon belül van. Hanem annál több. (F.G.)

„A Reimsi katedrális. [...] Számomra azt jelenti vallásosnak lenni, hogy hiszünk valamiben, amit nem lehet igazolni, nyilván ezért hiszünk. És ez segít a vallásos embernek, hogy lásson valami célt az életében, vagy motiváltnak érezze magát, vagy jót cselekedjen, mert fél a büntetéstől, vagy akármí.” (K.L.)

A kereszténység hatása erősen érzékelhető a kapott válaszokból. M.N. kifejezetten erre asszociál először, de ahogy mondja is *„mert keresztény családban nőttem fel, de nekem ilyen pejoratív kifejezése is van [...] ahogy a Bibliában is van, hogy a pásztor a nyáját terelgeti, hogy nem a butábbak, hanem az ilyen átlag közönségnek szóló vallás”*. Emellett számára abban is rejlik a probléma, hogy a kereszténység nem ad mindenre választ, illetve szélsőségekre sarkallhat. Pozitívumként az erkölcsre nevelést emeli ki, ami hasonlóságot mutat a K.L.-től fentebb idézett szaksszal.

1.2 Vallásosság

M.N. a közösséggel azonosítja a vallásosságot: *„És ez a vallásosság ez nem csak vallás, hanem mondjuk egy egyesület, vagy párttag. Vagy politikai nézet. Szóval nagyon sok mindent tekinthetünk vallásnak”*.

A többiek inkább a hittel, istenképpel kötötték össze a fogalmat. A.B. és K.L. esetében elhatárolódás érzékelhető, mindketten jelzik, hogy ők magukat nem vallják annak. F.G.-nél viszont megjelenik egyfajta azonosulás: *„Vallásosnak lenni azt jelenti, hogy hiszek abban, hogy nem csak gépek vagyunk, ami az evolúció termékei, hanem többek vagyunk, éppen ezért van egy feladatunk és felelősségünk is ebben az életben...”*

Elmondható, hogy vallásról alkotott véleményüktől függetlenül mindegyik alany nyitott a vallásos emberek irányába.

1.3 Egy vallásos idegen

Arra kérdésre, hogyan viszonyulnának egy idegenhez, akiről előtte egyéb tulajdonságai mellett megjegyeznék, hogy vallásos, ismét hasonló válaszok születtek. Közös nevező volt a nyitottság, mi szerint a hozzáállásukat nem befolyásolná természetesen ez az információ, azonban amikor továbbgondolták a helyzetet, végül arra lyukadtak ki, hogy mégis számít. Általánosságban nem a megítélésüket

módosítja, hanem a viselkedésüket, mert inkább tiszteletben tartják. K.L. alanyának a véleménye: *„a mérték a fontos számomra, nem az, hogy milyen vallást követ, hanem, hogy mennyire szemellenzős, vagy ilyesmi. Mert azért nekem nem mindegy, hogy egy ilyen szektás hívő keresztény-e, vagy mohamedánnal beszélek, mert én meleg vagyok és nincs kedvem atrocitásoknak kitenni magamat. [...] ha én azt szeretném, hogy az én nem vallásosságomat tiszteletben tartsák, akkor én is tiszteletben tartom, ha valaki másban hisz”*.

Összességében az első modul alapján megállapíthatjuk, hogy a résztvevők vallásról kialakított képében fontos szerepet játszik a kereszténység. Az általános definíciókban egyszerre van jelen negatív és pozitív vélemény is. Kiemelendő az alanyok nyitottsága vallásos emberek irányába.

2. Saját vallásosság definiálása, felekezeti

Egyik alany sem tartozik aktívan bármilyen vallási közösséghez.

A.B. véleménye saját vallásosságáról: *„Az, hogy én csodát lássak, vagy természetfeletti jelenséget, akkor alapvetően a tudományos magyarázatot keresném benne. És ha én látnék valamit, ami esetleg a jelenkor tudománya alapján nem megmagyarázható, az számomra nem azt jelentené, hogy ez egy természetfeletti jelenség, hanem inkább egy olyan jelenség, amit még nem tudunk megmagyarázni tudományosan. Mert ha megnézi az ember a vallásoknak a fejlődését, miért is voltak a vallások? Meg miért is hiszem azt, hogy lassan el kell tűnnie ezeknek a dolgoknak, ezeknek a hitrendszereknek, az ember egy alapvetően kíváncsi lény. És szüksége van az embereknek, hogy a körülötte lévő jelenségeket meg tudja válaszolni. Ez az ember alaptermészete. Ha van egy jelenség, amit nem tudsz megmagyarázni, akkor az ember agya egyszerűen odakreatál egy magyarázatot. De ami, ezeknek a magyarázatoknak a tudományos magyarázataira rájövünk, a vallás nem tűnik el, mert még mindig vannak olyan jelenségek a világban. Ezt a tendenciát figyeljük, a vallás az mindig alkalmazkodik ehhez [...] nem állnak tőlem a pszichedelikus szerek, én tudom azt, hogy milyen egy hallucináció. Én tudom, hogy ez bizonyos szerekkel is elérhető és én tudom, hogy betegségekkel, akár stressz-helyzetben is lehetnek ilyen tévképzetek akár. Tehát valószínűleg, megjelenne Isten és látnám, én inkább arra gyanakodnék, hogy a gázcső ereszt, mint hogy ott van”*.

F.G. ritkán ugyan részt vesz katolikus misén, de csak amikor éppen kedve van (nincs alkalomhoz,

időponthoz kötve). Ezenkívül számára „mindig olyan volt a vallásosság, mint ha próbáltak volna bezárni egy valamibe, így benne tartani.[...] Kicsit bezárva tart még mindig, de közben kezdem megszokni, hogy nem vagyok bezárva. Hogy igazság szerint csak magammal harcolok”.

M.N. sem tartozik hivatalosan semmilyen felekezethez. „Majdnem elmentem és majdnem felvételt kértem, csak nem tudom, kicsit ilyen visszahúzódo vagyok ebből a szempontból, mert nem akarok így, vagy hát még nem akarok ilyen közösségbe tartozni, hogy most felcímkézzem magam, hogy én zen, dél-koreai zen gyakorló vagyok? [...]Hát még egyelőre nem szeretnék, nem tartozom sehová”.

A modul kérdéseire kapott válaszok alapján kijelenthető, hogy A.B. alany részéről teljes elutasítás, F.G. és M.N. esetében pedig egy fajta elzárkózás figyelhető meg a teljes elköteleződéstől annak ellenére, hogy némi nyitottság mégis jelen van. A válaszok az egyén gondolatvilágát, szabadságát hangsúlyozzák és nem a vallásos közösséghez tartozás igényét, amivel korlátokat azonosítanak.

3. Előzmények, emlékek

A négy interjúalany közül a legtöbb valláshoz kapcsolódó impulzus M.N.-t érte. Édesanyja 5 éves korában elhunyt, édesapja a hit által próbálta a traumát feldolgozni. Számtalan különböző közösségben megfordultak, „csak az volt a baj, hogy ő soha nem tudott egy közösségben leragadni. És mindig egy csomóhoz elment”. Ez főleg különböző keresztény, baptista, szombatista felekezeteket jelent, M.N.-re legnagyobb hatással a bizonyágtételek voltak, „Baptistáknál elfogadott dolog, meg a programnak a része, hogy bizonyágtételeket mondanak, ki hogy tért meg. Hát akkor mindig egy kicsit meghatódtam”. A legkiemelkedőbb ilyen élménye pedig: „egy cigány táborban volt és Tahitótfalun voltam[...] És reggel, délben, este voltak ilyen összejövetelek és az esti összejövetelen ugye, mint a legtöbb ilyen alkalomkor felkínálták, hogy aki szeretne, az megtérhet. És akkor befogadhatja az Úr Jézust a szívébe. És akkor láttam, hogy nagyon meghitt volt a hangulat, nagyon jól táncoltak, meg énekeltek és volt egy ilyen rész, azt nem felejttem el, hogy a cigányok ott zenéltek és volt egy olyan rész, hogy Jézus az én barátom, nem-nem, cigány vagyok, nem tagadom, Jézus az én barátom! És tök jó volt, jól éreztem magam. Csomóan odamentek az összejövetel után, egy csomóan megtértek és egy olyan békés, meghitt hangulat, érzés járt át, ami tényleg nagyon szép

volt. Lehet, hogy maga a környezet is, ahol voltunk, mert így be volt világítva, meg az összehatás így összehozta a dolgot, amit éreztem és akkor majdnem én is odamentem. De végül nem”. Ezenkívül (K.L.-hez hasonlóan) nagymamája mesélt neki bibliai történeteket, tanította imádkozni. Tinédzserkorában kezdett lázadni, akkor már nem volt hajlandó imaházakat látogatni.

A többi alanynál első emlékként a templom-látogatás és az imádkozás megtanulása került megemléítésre.

Az ünnepekre vonatkozó kérdésre jellemzően a karácsony lett a résztvevők válasza (főleg gyerekkori kedvenc ünnepként). Ugyan voltak emlékeik valláshoz köthető szokásokról, de csak F.G. és M.N. esetén voltak csak jelentősek. Előkerült még a szülinap, a szilveszter, illetve az úgynevezett 4.20, ami „Hát a csoportba tartozás és a sajátos életmódunk ünnepe volt, amit csak mi értettünk igazán. Egy jeles alkalom, amikor még jobban beállhattunk. Kemény része volt a leszokásnak, hogy egyáltalán nem ünnepeltem tavaly. Nem tudom, de valahogy nekem sokat jelentett (lehet, hogy többet mint a többieknek), utáltam az otthoni ünnepeket a rossz családi légkör és erőltettség miatt. Itt nem volt ilyen”. (A.B.)

Gyermekkorukban a legtöbb különböző vallással M.N. találkozott. A.B.-nek és F.G.-nek egyáltalán nincs erre vonatkozó emléke.

4. Tinédzserkori vallásgyakorlás

Az alanyok valláshoz kötődő mai nézeteinek kialakulásához meglepően hétköznapi események vezettek. A.B. éveken keresztül egy nyitott, mérlegelő álláspontot képviselt abban a tekintetben, hogy elfogadja-e egy felsőbb hatalom létezését. Ennek eldöntését a forgalmi vizsgájának sikerességétől tette függővé, amin végül megbukott, ettől a pillanattól vallja magát ateistának. Ahogy akkori lelkiállapotát jellemezte: „amit éreztem, az egy üresség volt. Nem voltam tőle boldogabb, nem voltam tőle szomorúbb. Egyszerűen valami eltűnt és valami hiányérzetem volt. Főleg ez dominált. Egy pici kis félelem, hogy hogyan fogom tudni ezt feldolgozni”. Arra kérdésre, hogy mi volt az elmúlt 10 év legkiemelkedőbb vallásos emléke, válasza: „Az általános iskolában sokat bántottak, meg ki is voltam közösítve. Az egyik ilyen alkalommal arra véleményre jutottam, hogy rossznak lenni jobb. Hogy szabad bántani az embereket, hogy nem éri meg jónak lenni. És édesapám akkor beszélt velem erről a dolgról, hogy hát a rosszak elnyerik a

büntetést, a jók meg jót, és ezzel úgymond visszatért a jó útra”. A válasz kicsit kilóg a modulból, mert gyermekkori emlék, ezenkívül pedig inkább a jó és a rossz megítéléséhez kapcsolódik, de ahogy mondja is az alany, élete során nem sok egyéb kapcsolódó élménye volt.

F.G. alany története a hitének megszilárdulásáról egy édesapjától kapott imához kapcsolódik. Legjobb barátjával (akiről megemlítette, hogy ateista volt), fogadtak, hogy egy fohász hatására séta közben találkozni fognak F.G. szerelmével. Ugyan az elválásuk után 5 perccel, de megtörtént a várt találkozás. *„Annak az esélye, hogy miután imádkozom, nekem, mert a barátom, őt nem érdekelte volna, nekem viszont jel volt az, hogy imádkoztam és ott van a lány, akinek nem kéne, hogy ott legyen”.*

Mindegyik alanyról elmondható, hogy tinédzserkorukban lezajlott náluk egy lázadó időszak, amikor megkérdőjelezték a vallást, vagy a hitet. K.L. esetén egy kifejezetten ellenséges attitűd alakult ki, ami 16-17 éves korára változott meg: *„már elkezdtem azért tanulmányozgatni, mert hát azért mégis csak egy integráns része az emberi civilizációnak meg kultúrának, anélkül nem lehet megérteni a filozófiát se nagyon, meg az egyes koroknak amikor különböző vallások voltak uralkodók, akkor az általános közgondolkodást. Sőt még ma is, a mai világban azért elég komoly folyamatokat produkál a vallás, úgyhogy szerintem egy kultúremléknek ezzel tisztában kell lennie”.*

Hozzá hasonlóan M.N. alanyra is jellemző volt lázadás. *„5.-6.-7.-es, nagyon sok mindent arra a tájéakra teszek, akkor kezdtem elzúlni”.* Abban az időszakban egy osztálytársának nővérel folytatott beszélgetés hatott rá leginkább. *„Kiskoromban így elfogadtam a dolgokat, de egy idő után már elkezdtem gondolkodni, hogy ufók, izé, milyen válaszokat kapok, ha elkezdek kérdezősködni az illetékesektől. Lelkipásztoroktól, meg hívóktól”.*

Az interjúk mindegyikében előfordult olyan emlék, amikor az alany tőle teljesen ellentétes beállítódású személlyel beszélget a hit kérdéseiről. F.G. ráadásul nem csak nála jóval mélyebb elköteleződésű emberrel vitázott (édesapja), hanem ateista barátjával is. Tinédzserkorában egyik alany számára sem volt befolyásoló hatású baráti körének vallásossága, nem érezték, hogy hatott volna rájuk, ritkán volt köztük téma. Kapcsolataik kialakításában pedig egyáltalán nem volt szempont. Összességében elmondható, hogy a vallásosság kialakulására olyan hétköznapi események, impulzusok vezettek, melyek alapvetően nem tűnnek jelentősnek egy

külső szemlélő számára, az alanyok számára mégis különlegese és nagy hatásúak.

5. Droghasználathoz kapcsolódó bevezető kérdések

Mindegyik alanyról elmondható, hogy az első drogfogyasztás az osztálytársaik hatására történt, M.N. alany kivételével a középiskolában (nála már általános iskolás korban). Közös elem az első szerhasználatnál kapcsolatban még a kíváncsiság. Először a társasági fogyasztás jellemző, majd lassan az egyéni. A.B.: *„már az utolsó 2-3 évben, amikor a sóvárgás elkezdődött, főleg az utolsó évben, akkor már egyedül is csináltam”.* Szintén ő mesélte el, hogy *„egészen magányos voltam a középiskolában, volt egy-két jó barátom, de az nem volt elég nekem. Meg kocka voltam, gamer, nem voltak igazi kapcsolataim és embereket akartam megismerni. Ez volt a kezdő ok”.* Többször próbálta szüneteltetni és csökkenteni a marihuána-fogyasztást, végül úgy érezte, hogy amikor megszűnt az eredeti ok, csak akkor volt képes leállni. Ehhez még hozzájárult Testvér figyelmeztetése és a negatív hatások: *„elkezdett akadályozni a munkámban, tehát éreztem, hogy rosszabbul megy, rosszabbul tanítok, mint menne, illetve az ismerősökkel való kommunikációm, nem ment.[...] Alapból nincs nagyon erős memóriám, inkább átlagos van, vagy átlag alatti, könnyen elfelejtek dolgokat, ilyen hétköznapi dolgokat. És ezt nagyon erősítette, a memóriám nagyon rossz volt, mindent le kellett jegyzetelnem, napról napra, másnap már visszaemlékezni nagyon nehezen ment, illetve a nap eseményei is nagyon homályosan, összefolyva vannak meg”.*

K.L. véleménye és meghatározása a különböző szerekekkel kapcsolatban különösen érdekes volt számomra, hiszen egyszerre két oldalról közelítette meg a kábítószeres definícióját: fogyasztóként, illetve orvostanhallgatóként „szakmai” oldalról is.

A kérdésre, hogy mi a drog, válasza: *„én úgy tudom, hogy olyan szer, ami bejuttatva változást okoz a központi idegrendszerben, a valóságérzékelésben. Fiziológiai folyamatokban. Tehát mondjuk drog nyilván az illegális kábítószeres, kokain, fű, ilyesmi, meg nyilván az alkohol is az. Nikotin, kávé, az összes gyógyszer. Szóval ez egy elég tág fogalom, szóval ha így kérdezed, hogy mikor használtam életemben először drogot, akkor 5 éves koromban, amikor ittam egy kávé”.*

Az alábbi szereket az összes résztvevő próbálta már élete során:

– **marihuána:**

„A fű az ugye megdöbbentő módon növényi származék, cannabis, indiai kender asszem a magyar neve. Hát azt úgy fogyasztják ugye, hogy betekerik cigibe a törmelékét, a kiszáritott törmelékét és elszívják. De lehet sütibe is sütni, én nem tudom, lehet belőle kivonat. Hát az így élettani hatásai, mondjuk egy olyan embernek, aki még nem próbálta, valszeg az, hogy bekábul egy kicsit, így nagyon szokatlannak fog tűnni minden, ilyen nagyon furcsa asszociációi, meg gondolatai vannak, az is lehet, hogy minden nagyon vicces lesz. Illetve annak is nagyon nagy a valószínűsége, hogy elkezd parázni, meg paranoid lenni, kitalálni dolgokat, hogy mondjuk ilyen teljesen abszurd dolgokat, de ő elhiszi. Egy idő után nagyon éhes lesz, meg álmos is. De ez függ attól is, hogy a hatóanyagok milyen arányban vannak a fűben. Az még a leglájtibb, az fizikai függőséget nem is alakít ki, csak lelkit.[...] „A hasis az fű, csak magasabb a hatóanyag tartalom”. (K.L.)

F.G.-re gyakorolt hatása: „Összekötött olyan dolgokat a fejemben, olyan új megértéseket mutatott, amiből tanultam valamit”. Szintén ő: „Én szeretem, hogy ha van egy bizonyos fokú nyugalom az elmében, amit a fű fogyasztása tud nekem megadni. Régebben gyógyszeriztek, xanax-oztak, nekem attól sokkal rosszabb volt, mint most, hogy elszívok egy jointot, vagy kettőt, vagy hármat egymás után.[...] tompa voltam, mint hogyha nem aludtam volna ki magamat, még hogy ha elszívok füvet, akkor ha másnap reggel fölkelek, akkor már nagyjából minden nyugis, de egy olyan 2-3 óra múlva teljesen tisztá vagyok, mint ha kialudtam volna magamat. Úgyhogy én nyugtatóként használva sokkal jobban szeretem, mint mondjuk a pszichiátriai gyógyszereket”.

– **LSD** (az interjúkban még szerepel, mint acid, bélyeg, malacka) és **gomba:**

„hát ugye ezek hallucinogének, LSD az erősebb, az szintetikus, hát a gomba az meg kvázi gomba, tehát az természetes. Hát attól a gondolkodásod az így teljesen a fejére áll, nagyon abszurd. Hát az LSD-nél ez nagyon kifejezett, a gombánál inkább olyan szinten megkavarja a gondolkodásodat, hogy szinte egy másik nyelven kezdesz el beszélni. És ezt nagyon nehéz leírni egy olyan embernek, aki még soha nem csinált ilyesmit. De hát ugye a dózistól függ, simán hallucinálhatsz is bármit, bármiféle tévképzeted lehet, simán lehet, hogy mondjuk ha van egy olyan inger, akkor egy ilyen paranoid rohamot kapsz és azt érzed, hogy megőrülsz és rettegsz és persze ennek a fordítottja is lehet, hogy így teljes eufória, meg megvilágosodás, meg röhhögés, meg bármi”. (K.L.)

F.G. véleménye az LSD-ről az összes alany által elmondottakat remekül jellemzi: „kiemelkedően jó és kiemelkedően rossz élmény is volt”.

Szintén F.G. élménye gombától: „De hirtelen ahogy így jöttem fel, egy ilyen 15 perc leforgása alatt a normál érzékeléshez képest visszaestem úgy, mint hogyha ötvözték volna azt, mint amikor 6 éves voltam, [...] a 30 éves jelen, akkori tudatállapotommal és a kettőből az lett, hogy egy ilyen 6 éves rálátással, de 30 éves logikával nézed a világot és csak így gyönyörködész mindenben, hogy milyen szépek a virágok, milyen szépek a fák, úristen, ott van egy kutya, mint-ha egy 6 éves hiperaktív gyerek lennél, de közben meg amikor leülnek melléd beszélgetni, akkor meg teljesen normális, józan tudatállapottal, vagyis éreztem, hogy van rajtam valami, de amit mondtam, meg ahogy beszéltem más emberekkel, teljesen koherens, teljesen érthető, teljesen segítészándékú volt.[...] Én úgy definiálnám ezt az élményt, hogy találkoztam a belső gyermekemmel és ez egyébként egy olyan hihetetlenül megindító élmény volt, ami elindított egy olyan úton, hogy ilyen akarok lenni”.

„Ha be lennék LSD-zve, akkor itt ahogy ülnék, egy világ lenne. És ha felállnék, akkor egy másik világ lenne. ... Olyan nincs, hogy manókat látsz, olyan nincs. Meg olyan sincs, hogy látsz sárkányokat, vagy ilyesmi, vagy kiugrasz az ablakon, ilyeneket a hülyék csinálnak, akik szerintem amúgy is meghalának, ha nem próbálnák ki, csak lehet, hogy rásegít ez a dolog. Ja, meg lehet, max úgy tudsz flashelni, hogy látsz egy árnyékot mondjuk az erdőben, látsz egy kutya alakú árnyékot, és az akkor kutya. Az kurvára kutya, de amúgy hogy előugrik valami, vagy pingvin elkezd követni, azt szerintem... Vagy nálam ilyen nem volt. És aki meg mesélte, hogy neki ilyen volt, az vagy túlszínezte a dolgot, vagy valami erősebb anyagot is toltott”. (M.N.)

– **speed/spuri:**

„stimuláns, elfogyasztozod, vagy felszívod, megeszed, vagy belövöd magadnak, ahogy akarod és pörögni fogsz”. (K.L.)

– **amfetamin, ecstasy/eki:**

„ecstasy, MDMA, az hát ilyen, pörgető, az entaktogének csoportjába tartozik, de igazából nem csoport, mert egy darab entaktogén van, ami azt jelenti, hogy segíti az emberek egymáshoz közelkerülését, innen ered ez a, nem is tudom, kapcsolatteremtő, vagy nem is tudom, hogyan lehetne ezt a kifejezést fordítani. Hát az, felpörögsz, rohadt boldognak, meg lelkesnek érzed magad. A zene az nagyon jó, meg ha meghallod a zenét, mindenképpen táncolni akarsz rá, még ha szar zene is, akkor is. Meg szeretsz mindenkit,

bízik az emberekben, bizalmas vallomásokat tesz el tőük random illetőknek. Engem például, az úgynevezett megnyílásomat, szerintem nem egy alkalom volt, hanem folyamat, de szerintem komoly részben tudom be ecstazy hatása alatt. Aztán persze mellékhatásai a gyors szívdobogás, meg a magas testhőmérséklet. Kontrollálhatatlan álkapocsrángás, szétrágod a szádat. Meg ilyenek. Meg persze ott is lehetsz paranoid, bár az inkább ritkább és a környezettől függ, általában csak ilyen kurva lelkések, meg bulizósak meg kedvesek lesznek tőle az emberek. Az nagyon addiktív, nagyon hamar rá lehet kapni". (K.L.)

Személyiség formáló hatása K.L.-re: „Akár idegenekkel, de még olyanokkal is, akik közel állnak hozzád, mindig van benned egy félelem, hogy felfedd magad. Hogy ledobd a páncélt, hogy átengedd azt az illetőt a falakon, amik mögé rejtőzöl. Mert mindenki rejtőzik, kisebb-nagyobb mértékben. [...] Tanultam arra vonatkozóan, hogy amikor józan voltam ezek után, vagy józan vagyok, már jobban meg tudok nyílni, meg ellazulni, mert már voltak ilyen tapasztalataim, hogy ez megtörtént és nem lett belőle gond”.

„Még mondjuk az ecstazy tablettától olyan érzése van az embernek, mint ha teljes boldogságban lenne, ha jól tudom, az összes szerotonint kiszabadítja az agyban, úgy működik. Tehát gyakorlatilag tényleg kémiai boldogságot okoz az embernek a hatás időtartama alatt”. (F.G.)

Egyéb említett drogfajták

– F.G. által: **„csanga, penta, bió. Kokain, speed. Gomba.** Próbáltam egy-két kísérleti anyagot, dizájner drogot. Egyszer szerintem véletlenül beleittam egy piába, amiben volt **kati**, vagy **gina**, mert nagyon-nagyon széjjel voltam tőle. **Ketamint** is próbáltam most”.

– Kokain:

„Az még az egódat is megdobja és elpusztíthatatlan leszel tőle, nagyon nagy az önbizalmad, agresszív is főleg, kurvára leterheli a szívet az is. Az a legaddiktívabb azok közül, amiket próbáltam. Hát egyszer próbáltam, az nekem elég is volt, tekintve, hogy 20-30 000 egy gramm, hát köszönöm szépen, ár-érték arányban én egy kicsit jobbat várnék”. (K.L.)

– Lufi és öngyújtó gáz:

„Olyan cucc, először partikon ismerkedtem meg vele, annyi a lényeg, te is tudsz venni, bemész a Tescoba és nem szódapatron, hanem habpatron. Nem tudom, milyen vegyület, de ez a házi megoldás. Habpatron, belerakod a szódásszifonba, rá a lufi és kijön a gáz. És beszívod, rögtön tüdőre kell szívni és annyi a lényeg, hogy elkezd minden rezonálni. És ez partiban

nagyon jó flash, mert teljesen máshogy érzed a világot, minden visszhangzik, minden vibrál és amúgy, szóval tényleg, nem ok nélkül árulták partikban. Nem azt mondom, hogy próbáld ki, de nem rossz, kb 3-4 percig tart és elmúlik. Aztán volt pár ismerősöm, aki gázozott, azt egyszer próbáltam. Az már gimiben volt, az is nagyon undorító. Megveszed a gáz öngyújtó utántöltőjét, benyomod a szádba, leveszed a kupakját, a fogadhoz nyomod és elkábulsz. Hasonló, mint a habpatron, csak sokkal-sokkal károsabb”. (M.N.)

– Látnok zsálya:

„Sokkal durvább, mint az LSD. Az úgy néz ki, hogy vannak bizonyos szintek benne, 10x-es, 20x-os, satöbbi. Mi 20x-sat próbáltuk. Meg kell tömni a pipát, meggyújtod, azt is egyből tüdőre kell szívni, sokat. Amikor először próbáltam, akkor eltelt mondjuk két perc és mondtam, hogy fúú, én ezt nem érzem. És abban a pillanatban, ahogy ezt kimondtam, maga a föld így feljött a fejem fölé, az nagyon brutál flash, mert megváltozik a dimenzió, így tényleg felmegy a talaj a fejed fölé, ha olyat flashelsz, mint én. Szóval megváltozik a tér, az idő, belassul a hang. Mint a filmekben, mint amikor belassítják a jelenetet és a hang is egy kicsit mélyebb lesz, meg lassabb, meg ilyesmi. Tényleg egy olyat kell elképzelni, de frankón. Na és elvileg két féle ember van, én futottam, haverom meg állt. Szóval tényleg ez a két féle van a látnokzsályától, vagy egy helyben maradsz és szétflasheled az agyad, vagy elkezdesz futni, mert akkora trauma kerül a szervezetedbe, hogy nem bírja feldolgozni és elkezdesz mindenféle hülyeségeket csinálni”. (M.N.)

„– Hál istennek heroinnal még soha sem találkoztam.

– Miért hál istennek?

– Mert az számomra is olyan kemény drog kategória, ami még számomra is kemény drog. Amit szűrni kell magának az embernek, az úgy... Inkább tartom magam távol az olyan emberektől, akik szűrják magukat, vagy szűrnek embereket”. (F.G.)

Kérdésemre, hogy mihez köthető az egyes szerek használata:

„Hát hogy ha bulizok, akkor általában eki meg amfetamin. Az amfetamin az inkább ahhoz, hogy ha kitombolom magam, de még maradt pár óra, akkor kitartson a lendület. Azonkívül a speedet, általában ha nem aludtam ki magam és rohadt fontos, hogy másnap éber legyek, akkor. Meg szoktam azt néha tanuláshoz is használni. Hát a hallucinogéneket meg így, aaa, már 3 hónapja nem acidoztam, akkor vegyünk egy bélyeget, mert miért ne. Azt kétszer nyomtam buliban, de nem volt jó ötlet. Így általában nem jó ötlet, ha sok ember van körülötted”. (K.L.)

A.B. alany a második interjú időpontjában már egy éve és két hónapja nem fogyasztott marihuánát.

M.N.-es alany 7. osztályos korában szívott életében először füves cigit, barátaival egy idősebb ismerősüktől kapták. Innentől gyakran vásároltak, „*És mindig látták, hogy kicsik vagyunk, fizettünk 2500-at, kaptunk egy felest, meg egy poros szarságot*”. Nagyobb hatású (és mennyiségű) szerfogyasztásra egy idősebb, 30 év feletti társaságban került sor, ahol négyen voltak barátaival (mind kiskorúak). „*Vicces emberek voltak, meg ismerem őket, oltári jó emberek, csak azért furcsák, ha ebbe jobban belegondolsz, hogy miket mutattak a tizenéveseknek. Na mindegy, idősebb korosztály vitt be minket a rosszba. Ott tekertem először, mondták, hogy tekerjük már meg és mi is be voltunk rúgva, mert ittunk vodkát*”. Kérdésemre, hogy miért élt ilyen szerekekkel, válasza: „*Mert mindig egy olyan társaságban voltam, akik mindig ugyanúgy csinálták*”.

A társaságnak tehát fontos szerepe van, de a későbbi rendszeres szerhasználat során (főleg a marihuána esetében) előfordul a magányos fogyasztás is.

Az elmondottakból látszik, hogy az alanyokra jellemző a különböző szerek kipróbálása, majd a tevékenységekhez, illetve alkalmakhoz kötött használat. A tapasztalatok és a gyakorlottabb ismerősök története alapján kialakulnak a fogyasztás szabályai (milyen körülmények között érdemes vagy kifejezetten nem ajánlatos). Élményeiket egymással is megosztják, az interjúk alatt gyakran mesélt egyik alany egy másik alannal kapcsolatos közös emléket-ebből is látszik, hogy a baráti körön belül is jellemző a közös használat, de azon kívül is vannak „saját” társaságok.

6. Szer hatása alatt bekövetkezett vallásos élmények

Az interjúk elemzése alapján úgy tűnik, az alanyok mindegyikének vallásosságát befolyásolta a szerhasználat, azonban inkább közvetett módon.

„*LSD alatt egyszer éreztem már Isten jelenlétét, bár nem találkoztam vele. [...] Egyszer volt olyan, hogy eggyé váltam egy lényel, aki a mindenség volt. Aki minden, ami valaha volt, ami valaha lesz, ami valaha-valaha. Az egy kifejezetten kellemetlen, de tanulmányos élmény is volt egyben. De mindegyik élmény magában spirituális valamilyen szinten, ha az ember képes figyelni rá. Én nem tudom azt mondani, hogy ezt csak az agyam találja ki. Mindig van valami olyan plusz érzés a háttérben, amiről az ember tudja,*

hogy nem én találok ki, hanem ez történik, az van, ez a valóság”. (F.G.)

Kérdésemre, hogy mit jelent, hogy Istent érezte: „*Olyan érzés, mint például be van csukva a szemed, vagy nem látsz és hátulról átölel téged a párod. És igazából nem látod, nem érzed, csak azt, hogy a bőrödön végig siklik valami, az ő karja. Éreztem egy érzést, amit nem lehet más közelében megtapasztalni. Tehát konkrétan az volt az érzésem, hogy csak és kizárólag Isten közelében érezhetem, vagy amikor ő figyel rám. [...] De magát a tényt elképzelhetetlennek tartom, hogy az agyam kitalál valamit, amit nem is gondoltam, hogy ki tud, bár a tudatalattimban lehet, hogy szerettem volna Istent látni. De akkor viszont nagyon vicces az emberi agy, hogy a tudatalattiból előhív egy tudatalatti vágyat, amit manifestál úgy, hogy kitalál valamit, hogy hmm, szerintem ilyen lenne, ha Istennel találkoznék és előprezentálja neked és utána tudod, hogy igaz, mert biztos ilyen lenne az élmény. [...] Hiszek benne, hogy akkor talán, mondjuk úgy, hogy kifejezetten önértékelési problémákkal rendelkező ember vagyok, ezért mondjuk úgy, hogy reménykedem benne, hogy elnyertem azt a kegyet, hogy egy másodpercre legalább megtapasztalhassam, hogy milyen lehet egy ilyen hatalmas lénynek a közelében lenni. Nem vagyok benne 100%-ig biztos, de hiszek benne, nekem ez egy ilyen élmény volt*”.

Összegzése: „*Megerősítettek abban, amit egyébként is gondoltam. Hogy létezik halál utáni élet, hogy az élet még ennél is hihetlenebb, mint ahogy valaha el tudom képzelni*”.

K.L. hasonló jellegű élményéhez kötődő szer LSD volt, 500 és 1000 mikrogramm közötti („*A hatásos dózis az már ilyen 50-100 mikrogrammtól van és ilyen 300 mikrótól elég intenzív hallucinációk, tévészmék, stb jönnek*”). Az esemény A.B. lakásán történt, a szer elfogyasztása azonban előtte 12 órával. Az alany bizonytalan abban a kérdésben, hogy ez pusztán hallucináció volt-e, hiszen tudatában van annak, hogy még egyértelműen nem ürülhetett ki az anyag a szervezetéből, viszont erről számolt be: „*az nem egy olyan élmény volt, ami olyan, mint ha egy drog váltotta volna ki. Különbözött, mert meglepően összeszedett volt az egész, mármint hogy így jöttek a gondolatok egymást után, de összeálltak egy egészé, amit mondtam, amire jutottam*”. Ekkor már, ahogy ő jellemezte, LSD másnaposságban szenvedett és barátait próbálta kibékíteni, egyébként sikeresen. Ez olyan eufóriával töltötte el, hogy részben ennek tulajdonítja az átéteket. Maga az élmény pedig a következő: „*Egy ilyen primitív, pánteisztikus istenfélelenség jelent meg előttem. Ez úgy manifestálódott,*

hogy ültem a wc-ben, így égett a lámpa és felnéztem a lámpára, a fénybe. És így láttam, hogy jön rám a fény és hogy én vagyok a fénynek a szolgája, hogy a világban jót tegyek és teljesen így átéltem. Meg hogy végre van értelme az életemnek. [...] Ezért írtam azt, hogy a fény szolgája vagyok. Az meg, hogy adj erőt, hogy jót cselekedhessek, az meg egy mantra, tulajdonképpen ja, egy ilyen megszólítása ennek az istenféleségnek, vagy minden, vagy jósnak, vagy nevezzük akárhogyan”.

Hatása a gondolkodására: „És én még mindig agnosztikus ateista vagyok, meg minden, de azóta már másképp tekintek a dolgokra”. És hogy mit jelent számára a fény: „a világban lévő jót. Így morálisán, amit jónak tartunk”.

M.N. alany drog hatására vallási jellegűnek mondható élményt nem élt át: „Ha valami komolyabbat szerettem volna elérni, például meditáltam, akkor soha nem drogoztam előtte. Mondjuk egyszer próbáltam, de rájöttem, hogy ilyen módosult tudatállapottal nem lehet, vagy nekem legalábbis nem lehet célra vezető eredményem. [...] Csak tiszta tudat állapotban tudsz úgy eljutni más síkokra, úgy, hogy az tudod, hogy igaz, mert ha illuminált állapotban vagy, az nagyon összezavarhatja a tudatot. [...] Talán goa partikon, hogy ott mindenki eggyé olvad és mindenki együtt bulizik és ugyanazt érzi, meg imádja az egészet, ilyenek voltak. Nem tudom, mennyire lehet spirituálisnak nevezni. De szerintem abból a szemszögből lehet, hogy eggyé válsz egy hullámmal”.

Végül pedig A.B. spirituálisnak mondható élménye szintén LSD által történt. „Minden hullámozott, volt színesztéziám, láttam a zenét. Az is egy jó élmény volt, felcserélődtek érzékszerveim. De utána, nem is tudom, ilyen furcsa állapotba kerültem, nem emlékszem vagy 3-4 órára, amikor magamhoz tértem, akkor nem emlékeztem semmire, ami történt velem. Szépen lassan jöttek vissza az emlékek, nulláról visszaépült. [...] Amikor magamhoz tértem, hirtelen arra sem emlékeztem, hogy ember vagyok. Azon gondolkoztam, az is felmerült, hogy biztos Isten vagyok, vagy ilyesmi”. Kérdésekre, hogy más társai éltek át hasonló élményeket és hogy erről mi a véleménye: „Drogoktól látni Istent, az csalás. Bedrogozol, azért drogozol be, hogy ne a valóságot érezd, és utána meg látod Istent, ez nem ellentmondás? [...] Olyan embert tudna megtéríteni, aki nem készül fel rá rendesen, nem tudja, mi vár rá, vagy a másik eset, egy olyan közegben készül fel, akik alpból vallásosak, alpból spirituális jelentést tulajdonítanak a dolognak és egy olyan közegben megy bele a tripbe úgymond. Akkor lehetséges, hogy megtér, mert rávezetik a többiek. [...] Szerintem ha viszonylag erős elképzelése van erről a

dologról, mondjuk ateista, vagy egy bizonyos vallást követ, akkor inkább abban erősíti meg szerintem. Ha meg ilyen kételkedő, akkor valahova lendíti”.

F.G. és K.L. beszámolójában közös, hogy ugyan teljesen más jellegű spirituális élményben volt részük, mégis bizonyos szempontból valósnak érezték és elkülönítették a hallucinációktól, egyfajta látomásként írták le az eseményt. Fontosnak tartom, hogy mindkét esetben előzményként szerepel LSD fogyasztása. M.N. valláshoz kapcsolódó élményt nem élt át. Egy korábbi szakaszban inkább megrendültségről számolt be még gyermekkorából (tehát bizonyos szintű vallásos érzelemben már volt része, azonban nem köthető egyáltalán szerhasználatához). A.B. alany szintén LSD fogyasztás hatására élt át olyan élményt, ami a hétköznapi észlelésétől⁸ merőben eltért, s így ezt spirituálisnak jellemezte. Azonban ő ehhez semmilyen felsőbbrendű erőt, vallásos magyarázatot nem társít.

Összességében elmondható, hogy ugyan az alanyok kötik bizonyos tevékenységekhez a különböző szerek fogyasztását, a spirituális élmények elérése nem céljuk vele, s ezekről megoszlik véleményük.

7. Saját meglátás, mai vélemény

A modulban szereplő kulcsszavak mindegyike valamilyen szempontból köthető a vallás és a spiritualitás fogalomkörébe. Ezeknek az asszociációknak a célja, hogy némileg árnyaltabb képet adjanak az alanyok világlátásáról. Érdekel, hogy mennyiben hasonlíthat a vallásosság dimenzióinak skáláján eltérő pontokon elhelyezkedő személyek véleménye, például a lélek vagy az erkölcs kapcsán, hogyan definiálják vajon önmaguk számára.

– hit

Abban mind a négy alany egyetért, hogy valástól függetlenül mindenki hisz valamiben. A.B. hangsúlyozza, hogy „Én, aki nem hiszek, én is hiszek valamiben. Ez valahogy benne van az emberi alaptermészetben”, hasonló ehhez K.L. véleménye: „Én nem vagyok vallásos, de attól még hiszek dolgokban. Szerintem nem is lehet úgy élni, hogy nem hiszel semmiben. Én például, én hiszek a szeretetben, meg hogy eredendően minden ember jó, max a környezetünk meg az élethelyzetünk, a traumák azok, amik deformálhatják úgy a személyiségét, hogy rossz ember lesz. [...] Hiszek a tudományban, bár ezt így eléggé

⁸ A hétköznapi észlelés erősen szubjektív fogalom, megjegyzendő, hogy ebben az esetben magában foglalja az alany által átélt korábbi hallucinációkat.

rossz kimondani, mert ezzel tényleg be kell, hogy valljam azt, hogy a tudomány is egy fajta hit”. Ezenkívül fontosnak is tartják az ember életében a hitet, M.N. szerint egyfajta irányt ad: „Azért gondolom fontosnak, mert ha valaki nem hisz valamiben, akkor könnyen eltévedhet az élete pillanataiban, amikor fontos döntéseket hoz”.

– lélek

A.B.: „A lélek számomra ugye gyakorlatilag a tudat, amit az agyunk vetít elének. A lélek úgymond létezik, csak én tudatnak hívnám inkább. Maga a személyiségünk az és itt meg is áll a dolog. Ameddig élünk, addig létezik ez a dolog, a személyiség, de amikor meghalunk, akkor megszűnik”.

F.G. számára egy szellemszerű anyag, mely magába foglalja a tudatot, és egy „ezen túl valami fölsőbb erő, ami irányít, hogy csináljam a dolgokat, mondjam a dolgokat, amiket mondok és reagáljak a dolgokra, amikre reagálok. [...] A lélek az, ami vagyok, igazából”.

K.L.: „Szerintem nincs. Semmilyen jelét nem látom. Van ugye a szellemünk, amivel gondolkodunk, meg vannak ugye az érzelmeink. [...] Az érzékenység, a finomság és a franc tudja mi. Ezt így főleg az embereknek az érző és főleg empatikus énjére egy ilyen kifejezés. Igazából ezt így egyik vallás sem definiálja pontosan, én is csak úgy alkottam ezt a definíció szerűséget, hogy megnéztem, hogy milyen kontextusban használják azt a szót, hogy lélek. Ha lélekről beszélnek, milyen tulajdonságot kapcsolnak hozzá. Szerintem ez neveléses, hogy van bennünk egy ilyen nem anyagi dolog, ami mégis kölcsön hat az anyaggal és ami legbelső lényegünket adja, ami halálunk után majd megmarad és vagy átmegy egy másik élőlénybe, ami épp akkor születik, vagy felmegy a mennybe és egyesül Istennel, ez annyira gyermetes”.

M.N. számára a buddhizmus, illetve hinduizmus elvein alapuló elképzelés szerint egyfajta szikra, mag, ami a halál után tovább száll, azonban nem teljesen azonos a személyiséggel. Ez a válasz teljesen ellentéte A.B. véleményének. Jellemző a kapott válaszokban, hogy a tudat és a személyiség kulcsszavak a meghatározásokban, azonban eltérő súllyal.

– Biblia

Az alanyok a szözszerinti értelmezést teljesen elvetik.

A.B.: „Mesekönyv”. De utána jelzi, hogy irodalmi alkotásként abszolút méltatja, illetve érdekesnek tartja a benne lévő történelmi információk miatt.

F.G. véleménye: „nem is értem azt, hogy miért olvassák az emberek a Bibliát és így egy az egyben elfogadják az egészet. Szegény csávó, amikor megkapta

a látomásokat ezt szavakba önteni, ezt nem lehet szavakba öntetni”.

– Isten, istenkép, hit

F.G.: „Isten számomra a végtelen szeretetet jelenti. Egy létforma, életforma, egy másfajta létező, aki olyan bízhetetlen mértékű szeretetet sugároz, amit mi nem tudunk felfogni. [...] Hiszek benne, hogy van teremtő, hiszek benne, hogy intelligens tervezés részesei vagyunk, hiszek benne, hogy az a teremtő figyel ránk, jót akar nekünk és valamerre vezet”.

K.L.: „ha már Isten, akkor nekem egy ilyen pánteista felfogásom van. [...] Az számomra neveléses, az ilyen megszemélyesített és ha már Isten, akkor szerintem az egész, anyagi-nem anyagi, az egész valóság, a mindenség az az Isten, vagy ha egy kicsit antropomorfizáljuk, akkor a szeretet. Meg a jóság”. A hittel kapcsolatban a véleménye: „Az hogy hit, az is ilyen kétélű fegyver. [...], szerintem a hit hozzátartozik az emberi természethez”.

M.N.: „Tehát ez az apai hit, ez a szülői hit, szülői szeretet, hogy te feltételek nélkül megbízol valakiben és elhiszed neki azt, amit mond és nem keresel hozzá semmilyen bizonyítékot, vagy érvet, vagy bármilyen logikus magyarázatot. Hanem egész egyszerűen mivel tudod, hogy ő az apád, vagy ő a teremtőd, vagy ő az útmutató, a mestered, ezért elhiszed neki”.

Mindhárom válaszban megfigyelhető Istennel kapcsolatban a szeretet, mint kulcsfogalom.

– univerzum, energia, karma

Ugyan F.G. gondolkodásában meghatározó a kereszténység, de az univerzumot egy „polkorrekt” kifejezésnek tartja. „Leülsz beszélgetni valakikkel beszélgetni a témáról, akik kifejezetten ateisták állnak a dolgokhoz és mondd nekik, hogy de hát Jézus szeret téged, ők beszélnek tovább. De ha azt mondd, hogy köszönöm az univerzumnak a dolgokat, akkor azt fel tudják fogni, meg el tudják fogadni. Mások is mondják, hogy jaj az univerzum. A felsőbb erő, akinek csak köszönöm a dolgokat, aki csak elintézi, ami miatt hálát érzek, ami miatt köszönetet tudok kifejezni. [...] a vallásképem, vagy hitem az nem egy definiálható karakter, gondolatban benne van, de ettől függetlenül nevet adni valaminek, amit fel sem tudjuk fogni, az olyan emberi dolog. Hogy most címkét rakunk rá”.

K.L.: „A világot azt energia mozgatja, vagyis pontosan az energia változás, de én nagyon utálok ezt a New Age-es, ezós, spirituális változtatást ennek, tehát ettől én a falra mászom. Már túl sok fizikát tanultam, hogy ilyen spirituális szempontból jelentsen ez nekem valamit”.

M.N.: „Sokáig azt gondoltam, hogy a karma egy

olyan dolog, ami úgy öröklődik tovább, hogy sikerült egy olyan dolgot elérned az életben, ami tovább öröklődik. És nem te magad öröklödsz tovább, hanem te magad azon dolog által öröklödsz tovább, amit létrehozta az életedben. Legyen az egy filozófia, egy tárlalmány. Írás, művészet, kultúra, bármi, ami utána fejleszti az emberiséget, a társadalmat, a bármit. A közös gondolkodásunkat, az egyenlőséget”.

– **lelkiismeret**

K.L.: „Az mondják, hogy az bennünk az isteni rész. Ami emlékeztet minket arra, hogy mikor csináltunk rosszat”. Ezek után a tükörneuron-hálózattal magyarázza először az emberek empátiás készségét, majd a lelkiismeretet.

M.N. véleménye: „Van egy afrikai népcsoport, nem tudom hol, de ők úgy gondolják, hogy a szív, az egy háromszög. És ha valami rosszat csinálsz, akkor ez fordul egyet a húsodban, a mellkasodban és az fáj neked. Az európai ember számára az a lelkiismeret, [...] véletlenül vagy szándékosan valakinek rosszat tettél és ez fáj. És ez is a megszokás kérdése, mert ott úgy gondolják, hogy minél több rosszat csinálsz, egy idő után kiváj egy utat, és egy idő után már nem a húsodba fog fordulni a háromszög, hanem lesz egy útja. [...] És valahogy így képzem el, és ha ebből a filozófiából kiindulok, akkor a lelkiismeret az egy olyan dolog, hogy ha valaki nem szokott hozzá, hogy valami rosszat csinál, vagy illegálisat, vagy valami olyan dolgot, ami nem konvencionális, ami nem elfogadott dolog, akkor rossz érzés tölti el. De minél többször csinálja, egy idő után megszokja. Mert ez is gyakorlás kérdése, hogy például ha jó eredményeket gyakorolsz, akkor az is lehet, hogy furcsán fogod érezni magad és mondjuk azt, ha nagyon csúnyán becsicskulok, nagyon előzékeny, nagyon udvarias, de minél többször csinálod, ez ösztönössé válik. És az a lényeg, hogy ilyen embert akarsz magadból formálni”.

– **jóság, gonoszság**

A.B.: „Én hiszek abban, hogy az emberek alapvetően inkább jók, és hogy ha valaki mondjuk bűnt követ el, akkor sem érdemel feltétlenül büntetést, hanem inkább rehabilitációt. Hogy meg kell vizsgálni, hogy miért követte el ezt a bűnt, meg kell vizsgálni, hogy a társadalomba valahogy vissza lehessen illeszteni. Ha meg nem olyan nagyobb bűn, hanem kisebb dologról van szó, amit ugye elítél a társadalom, az meg általános dolog. Mindenki követ el olyan dolgokat, amiket esetleg helytelennek ítél meg akár saját maga is. Ezt is lehet bűnnek hívni, de nem olyan horderejű, mint egy törvényileg tiltott cselekedet. [...] Egészséges embereknél alapvetően mindenkiben megtalálható a jóság, csak meg kell találni. Én ezt a munkámban is használom. Mondjuk van egy rossz gyerek és nem bele

kell dobni a rossz gyerek skatulyába, hanem meg kell találni az értékeit és ez minden gyerekben benne van”.

A résztvevők egymástól függetlenül a helyes és a helytelen cselekedetek közötti határ megítélését nagyon szubjektívnak tartják. Érdekes volt számomra, hogy K.L. alany gyakran használta a jóság szinonimájaként a fény szót, például egy olyan történetben, ahol a Közél-Keleten egy édesanya megkegyelmezett fia gyilkosának: „És de az is nagyon durva volt, hogy egy anya, ott van előtte a gyerekének a gyilkosa és nem öli meg. Sőt utána az volt, hogy nyilván ott volt a gyilkosnak az anyja is, és ott ölegették egymást az áldozatnak az anyjával. És érted, ez elvileg egy olyan fal két ember között, hogy az én gyerekem megöli az te gyerekedet. Én meg ezért bosszúból megölöm a te gyerekedet – fordítva – és nem. Tehát ja. Ott például nagyon sugárzott a fény, annál a jelenetnél. De mondom, a legkisebb jócselekedettől a legnagyobbig”. Hogy számára mi ennek a pontos jelentése: „Ez egy szimbólum valamilyen szinten, de közben meg amikor átéltem, akkor meg tényleg... Hogy nekem, nekem szükségem van a fényre, mert egy kis elveszett lélek vagyok, vagy mit tudom én. Vannak azért nehéz, voltak már nehéz időszakok az életemben, amikor úgy éreztem, hogy kéne a fény és szerencsére azt éreztem, hogy mindig kaptam valakitől fényt, mert látod, itt vagyok, meg nem vagyok örült, meg semmi. És túlléptem a bajaimon. Nem tudom, így átjár és amikor azt érzem, hogy majd teljes sötétségben leszek, úgy, hogy majd látom, hogy körülöttem vannak emberek, akik teljes sötétségben vannak, akkor majd én. Én leszek az, aki számukra sugározza. Ezt nagyon nehéz így megfogalmazni. És nagyon nehéz lehet ezt így értelmezni, hogy én azt állítom, hogy nem vagyok spirituális, meg vallásos. Nem tudom. Nem tudom azt mondani, hogy nem létezik valami, hogy nincs valami magasabb célja a világnak, amit hogy ha meg tudnánk, akkor így értelmet nyerne az egész üres f.szság. Úgyhogy így ezt nem tudom máshogy mondani. De meg tudom fogalmazni úgyis, hogy minden embernek a földön ki vannak elégítve az alapszükségletei és mondjuk azt csinálja, amit szeretne. És azzal van, akit szeretne és kábé boldog életet él. Nyilván ez soha nem lesz így, de ha már mondani kell valamit”. Ő is kiemelte, hogy a jó és rossz közti különbség megítélése relatív, de megemlítette, hogy szerinte evolúciós okai is lehetnek annak, hogy „jönak azt mondjuk, ami jó nekünk”.

– **erkölcs**

A.B.: „Az szokott lenni az érv a jó-rosszal kapcsolatban, hogy a vallásra azért van szükség, mert ez egy erkölcsi nevelést is ad, vagy erkölcsösséget az embernek.

Ez azonban nem igaz, mert ha azzal éred el az embernél, hogy jó legyen, mert hogy jutalmat kap, illetve azzal éred el, hogy ne legyen rossz, mert akkor büntetést kap, akkor az én egyéni életfilozófiámban ez nem jelenti azt, hogy valaki jó! [...] Egyéni meggyőződése, szerintem nincs szükség vallásra, hogy ez kialakuljon”.

K.L.: „Az erkölcs egy olyan dolog, amit kapunk a neveltetés által. Apáink, vagy anyáink által. Az erkölcs egy olyan dolog szerintem, ami szerint viselkedünk, egy bizonyos életstílus, viselkedésforma, egy tanítás, vagy egyfajta kialakított életkép. [...] Persze, szembe kell néznünk a ténnyel, hogy nincs abszolút morál és ez egy szélsőségesen relatív fogalom, hogy mi a jó és mi a rossz, nyilván. Mindenkinek az a jó, amit jónak lát, és mindenkinek az a rossz, amit rossznak lát, azért vannak ilyen fő csapásirányok, amik mindenkinek a jót jelentik”.

A kapott válaszok alapján az alanyok inkább a szocializációt tartják az erkölcs kialakulásában fontosnak, a vallással nem függ össze számukra.

– szeretet

K.L.: „Erős érzelmi vonzódás két, maradjunk embereknél, két ember között. Ha szeretsz valakit, akkor a saját érdekedet azt háttérbe tudod szorítani, annak érdekében, hogy az ő érdeke érvényesüljön. [...] elfogadás, támogatás, vágysz a másikkal a társaságára, de mondom ezt akár ilyen romantikus szerelemre gondolkodok, akár barátok, vagy család. Hát úgyhogy, nekem a legfontosabb dolog az egész világon. Erre is egy pár éve jöttem rá, hogy tulajdonképpen csak annyit szeretnék az életemtől, hogy szeressenek, meg hogy én is szerethessek mást és ez a kettő ne kerüljön konfliktusba”.

M.N.: „Vannak mélyebb fokozatai, mélyebb rétegei. Szerintem a legfontosabb fajta szeretet az az együttérzés. Az a fajta együttérzés, ami tényleg a teljes belátást adja neked, hisz ha együtt tudsz érezni másokkal, empatikus vagy olyan szinten, hogy tényleg átérzed, mindenféle szempontból a rossztól kezdve a jó emberek tetteit, hogy miért csinálta, vagy milyen volt a gyerekkora, milyen volt a hátere és hogy miért. Szóval igazából a környezet az, hogy átérzed, hogy ha itt nőttél volna fel, akkor te is ilyen lettél volna. És ez az igazi szeretet”.

Az Istenfogalom kapcsán ugyan fontos elem volt a szeretet, fordított irányban már nem figyelhető meg összekapcsolásuk.

– újjászületés/lélekvándorlás, menny, pokol

K.L.: „Engem nem boldogít, ha arra gondolok, hogy nem meghalok és nem megsemmisülök, hanem újjászületek valami más élőlényként. Most komolyan? Végigszenvedek egy életet, összerakok valamit és aztán újra? [...] Hát alapvetően azért inkább jobban tudok

vele szimpatizálni, mint mondjuk egy ilyen mennyország-pokol felosztás. Ha már transzcendencia, meg spiritualitás, akkor ja. De nem tudok benne binni”.

F.G. és M.N. véleménye is hasonlít abban, hogy a halál utáni életben mindketten hisznek. Előbbi elmesélte egy vitáját lelkész édesapjával, hogy mit jelent számára a mennyország. „Katolikus szempontból nézem, akkor is lélekké válnék és feljutnék a Mennyországba, vagy egy pokolba, vagy egy köztes állapotba, de már az is reinkarnáció. Tehát nem a Földön, hanem lélekként”. Ehhez hasonlít M.N. véleménye, aki egyfajta erő továbbélésében hisz, akár új testben, akár a mennyhez és a pokolhoz hasonló „különböző életszintek”-en.

– eleve elrendelés, sors

A.B.: „Ugye a körülmények, amik érnek minket életünk során, erősen meghatározzák azt, hogy felnőt korunkban mivé válunk, vagy mit érhetünk el. Ha ilyen szempontból vizsgáljuk, lehetne sorsnak hívni, de olyan értelemben, hogy valami felsőbb hatalomban nem hiszek. De ilyen értelemben, hogy környezeti hatások, meg valamennyire a velünk született tulajdonságok valamennyire meghatároznak minket, olyan értelemben igen”.

F.G.: „Ez a szabad akaratallal szemben álló dolog, én hiszek abban, hogy létezik szabad akarat is és szabad akaratodból választhatod, hogy egy utat csinálj ezen a Földön, amit hívhatunk már úgy, hogy eleve elrendelés, mert ugye végigmész, mert te választod, hogy végigmész-e ezen az úton. Csak az út két pontján tudsz választani, tehát ott van szabad akaratod, a kettő között csak mész”.

– véletlen

F.G.: „Biztos, hogy vannak véletlenek is, de az egy olyan univerzumban, ami ennyire meg van csinálva, egy véletlen sem lehet véletlen. Oka kell, hogy legyen, hogy az történik. Full véletlennel én még nem találkoztam. Persze lehet, hogy nem tudom felfedezni vagy megérteni, hogy mi az, ami véletlen és mi az, ami nem véletlen. De nem, minden okkal történik”.

K.L.: „Sokáig azt gondoltam, hogy az tényleg van, mert tulajdonképpen minden csak fiziko-kémiai reakcióknak az eredménye, és azok meghatározott törvények szerint zajlanak le. És mivel meg van határozva, hogy bizonyos helyzetben bizonyos anyag hogy reagál, lehet, hogy ezt mi emberek pontosan nem tudjuk, de eddig minden arra utal, hogy ez így van, akkor valóban van predesztináció, ha nem is ilyen vallásos értelemben. Viszont közben meg ugye a kvantum-mechanikában, nem értek nagyon hozzá, de úgy tudom, hogy ott van teljesen véletlenszerűség, randomitás. [...] Ezek után mégis, ha azon a szinten van vélet-

len, akkor az kihát minden másra is. Az alacsonyabb szerveződési szinteket azokat meg nehezen ismerjük, meg vannak a mérés, meg szellemi korlátai az emberiségnek, úgyhogy én nem tudok erről ítéletet mondani, hogy tényleg minden előre meghatározott és az egész világ egy ilyen megváltoztathatatlan úton halad valami felé, vagy tök véletlen van és káosz. Hát én inkább az utóbbi pártján állok, de mondom, nem vágom, hogy mi a helyzet”.

A vallással kapcsolatos saját meglátásra és mai véleményre vonatkozó modul egy másik kérdése, hogy létezik-e olyan vallás, amivel a megkérdezett tud azonosulni (a sajátján kívül, amennyiben van ilyen). A résztvevők mindegyike kifejezte, hogy több, vagy akár az összes vallásnak léteznek olyan elvei, elemei, amik szimpatikusak számukra. Megfigyelhető, hogy a buddhizmus mindegyik interjúban kiemelkedett:

„Nemrég olvastam, egy cikket, hogy nagyon alkalmazkodó a buddhizmust, tehát még talán ezt tudom elképzelni, hogy a modern társadalmakban is a legtovább kitartó vallást lehetne. Nemrég olvastam a neten, bedobtak egy random cikket, hogy a dalai láma nyilatkozta, amúgy még 1988-ban, hogy egyszer eljut odáig a technológiai szintünk, hogy létre tudunk hozni mesterséges intelligenciát, akkor azt mondta, hogy számára elképzelhető, hogy mesterséges intelligenciában fog újjászületni gyakorlatilag. Tehát a buddhizmus annyira alkalmazkodó, annyira elfogadó, hogy neki még ez is belefér. Ez nagyon, nagyon jól kialakított vallásnak tartom, jól meg van konstruálva, meg sokáig el is tarthat, de az is egy vallás”. (A.B.)

Ezzel együtt a kereszténység alapelvei is szimpatikusak, jellemzően a szélsőségek taszították az alanyokat. M.N. véleménye: „Jézus is olyan tanításokat adott, ami az elfogadásról szól. Ha megnézzük a nyers filozófiáját, akkor nem biztos, hogy tudnék találni, mondjuk én nem vagyok annyira otthon a Bibliában, valamilyen szinten ismerem, de olyan dolgot nem mondott, vagy kizáró dolgot. Szerintem ő is befogadott volna mindenkit a maga idejében, ha meglátott volna egy afroamerikait, egy ázsiait, egy bármilyen nemzeti-ségű embert, akkor őt is szívesen megtérítette volna. És a békére, a szeretetre épített”.

K.L.: „Szóval kereszténységnél ez a mindannyian Isten gyermekei vagyunk, hogy a megdobnak kővel dobd vissza kenyérrel, meg azt csináld másokkal, amit magaddal tennél. Ezeket a princípiumokat nyilván nem a keresztények találták ki. Ennek már megvan a hagyománya, Mezopotámiában is megvolt, főleg keleten, Ázsiában volt ennek hagyománya. Taoisták, buddhisták. Hát a buddhizmussal abszolút, meg ez

a brahmanizmus, meg ezek a mindenféle irányzatai a nem buddhista részének az indiai vallásoknak. És ott is, ez a szemlélődő, ne ártsunk senkinek, egyik vagyunk az univerzummal, csak porszemek vagyunk, legyünk alázatosak, ez is tök szimpatikus. Még az iszlám is, hogy van konkrétan 5 szabály és abból az egyik az, hogy adjál alamizsnát a szegényeknek. Az már másik kérdés, hogy öld a hitetlent. Meg úgy általában a vallások ezt az elmélyülést, jámborságot, jó cselekedet, erkölcsös életet propagálják és ezzel nem tudok vitatkozni, csak szerintem nem kell hozzá Isten, meg spiritualitás”.

Az iszlám említésre került F.G. esetében is: „Az iszlám, ha jól tudom, ha nem a média által hangoztatott dolgokat nézem, akkor az is a szeretet vallása. Az lenne igazán a szeretet vallása, ahol a többi embert el kéne fogadni és segíteni kellene nekik. Most az, hogy mit hoz ki ebből a sok követő, az már megint egy más dolog”.

8. Hogyan tartja manapság a vallását

A.B. alany életének szignifikáns része a vallás, de nem saját lelkiélete miatt, hanem a munkája szempontjából. A tanításban fontosnak érzi, hogy minél jobban megismerje diákjait, ehhez hozzátartozik hitük tisztelete. Nagyon kis esélyt lát rá ugyan, de elképzelhetőnek tartja a megtérést: „Amikor majd érzem a halál közelségét, majd visszatérek, de már ez is elég lehetetlennek tűnik számomra, bár ahogy az emberi természetet ismerni vélem, ez alól én sem vagyok kivétel. A halálfelelem, az talán rávinne időskoromban”. Szokásokról beszámolni még az ateizmusára vezető fordulat előtti időkből sem tudott. A babonáság az egyetlen, amiről nehezen tud leszokni, egészen konkrétan az úgynevezett „lekopogásról”. Ahogy jelenlegi hozzáállását jellemzi: „ha én elítélem a vallást, mert erőszakos, akkor én se lehetek erőszakos”.

F.G. alany ritkán imádkozik, alkalomadtán templomot is látogat. Etikai kódexként hivatkozik a vallás szerepére az életében. Új szokása pedig: „Kitaláltam a keresztvetés helyett, hogy összeteszem a két tenyerem és vagy fölfele, vagy pedig fentről lefelé húzva köszönöm meg a dolgokat. Ez sokkal ceremonálisabb és nagyon-nagyon, engem megnyugtat”. Mai véleménye pedig: „Maga az, hogy megköszönök dolgokat, ez maga a vallásos élmény, amit felvettem magamra. Az, hogy jobban értékelem a valóságot, meg ami történik benne, meg hogy egyszerű dolgoknak így tudok örülni.[...] Leginkább azt sikerült realizálnom bennem

az egész droghasználatnak és spirituális élményeknek, hogy becsüljük meg nagyon ezt az életet, mert hihetetlenül különleges dolog. És nem biztos, hogy kapunk rá lehetőséget, hogy még egyszer ilyen dolgok történjenek”.

K.L.: „hogya a tudományos módszertan nagyon hatékony és az emberiség olyan dolgokat ért el, amik lehetetlenek csak a tudománnyal, de ettől még nyilván ez a tudás sem végtelen és nem teljesen megbízható. Úgyhogy, attól függetlenül, hogy a tudomány által diktált szabályok szerint próbálok élni az életemet, meg boldogulni, nem tartom kizártnak, hogy mondjuk ahogya ma látjuk a valóságot, így tudomány görcsövén keresztül, az esetleg nem teljesen így van, és hogy vannak ilyen misztikus-transzcendens-spirituális akármilyen dolgok, amikről egyszerűen nem szerezhetünk tudomást, mert egyszerűen nem tudjuk igazolni, hogy tényleg nincsenek ilyenek és ezért is vagyok agnosztikus, mert szerintem ezt pófátlanság nélkül nem tudja egy ember elhinni”. A kábítószerhasználattal kapcsolatban: „Furcsa a kapcsolat az egész drogos témával, de nagyon nagy hatással volt rám és nem lennék az az ember, aki most vagyok, ha ezt nem csináltam volna”.

M.N. „Hát például ha veszek kenyeret, akkor mindig megkereszelem. [...] Néha, ha olyan dolgot mondanak, ami nekem is tetszik, akkor mondom, hogy Ámen, úgy legyen! [...] ha valamit nagyon szeretnék, vagy vizsgán vagyok, vagy valamit akarok, akkor mondom, hogy add meg Istenem, hogy sikerüljön. Aztán később rájövök, hogy most mi van. [...] Ja, meg a Húsvét, ha tudok, akkor böjtölök előtte, Nagypénteken. Meg azért karácsonykor megemlékezem Jézusról. [...] Most jó lenne azt mondani, hogy a holdujév ünnepét is megtartom, de azt még csak nemrég kezdett el érdekelni, hogy milyen szép lehet”. Ezenkívül tartózkodik az istenkáromlástól.

Láthatóan a legtöbb kereszténységhez köthető szokást M.N. tartotta meg, annak ellenére, hogy jelenleg inkább buddhistának tartja magát. Ez összefügghet az erős gyermekkori vallásos impulzusokkal, neveléssel, ami a többiek esetében nem volt jelentős, vagy érzelmileg nagy hatású.

Összegzés

Az interjúk elemzése alapján alanyokról elmondható, hogy az átlagosnál több ismerettel rendelkeznek a különböző vallásokkal kapcsolatban. Meggyőződés terén a legkevésbé vallásosnak az ateista A.B. mondható. Válaszaiban lázadás és ellenérvek jelentkeznek, de mellette megfigyelhető logikai

érveken alapuló elismerése a vallás egyes funkcióinak.

A következő a mérlegelő álláspontot képviselő, magát agnosztikus ateistaként definiáló K.L. A kérdésekre a legtöbb esetben tudományos válaszokat igyekezett találni, felekezethez nem tartozik, valláshoz köthető szokásai nincsenek, azonban nem tartja elképzelhetetlennek felsőbbrendű erők létezését. Ezekben ugyan nem hisz, de egyértelműen nem tudja kijelenteni, hogy a jövőben sem fog.

A csoporton belül legvallásosabbnak mondható F.G. és M.N. Nem határoztam meg közöttük sorrendet, mivel teljesen más típusú meggyőződés és gyakorlatok jellemzik őket (annak ellenére, hogy a kereszténység hatása nagyon erős mindkettőjük életében).

Így tehát a dimenziókban való elhelyezkedés szerinti sorrend (a legkevésbé vallásostól a leginkább vallásosig): A.B. < K.L. < F.G., M.N. A Szántó féle csoportosítás alapján (Szántó 1998:14) kijelenthetjük, hogy mindegyik alany a vallásilag immobilitás dimenziójában helyezkedik el.

Érdekes volt látni, hogy a vallásosnak mondható alanyok képesek függőségüket összeegyeztetni hitükkel, nem fogja vissza őket a szerhasználatban (eltekintve attól, hogy M.N. meditáció alatt nem használ tudatmódosító szereket).

A kutatás igazolta hipotézisemet a csoportra vonatkozóan. Mindegyik alanyánál megállapítható, hogy közvetett vagy közvetlen módon, de a rendszeres droghasználat megerősítette vallásosságuk kapcsolatos nézeteiket. A fogyasztás kialakulásában közös elemek voltak a nyitottság érzet, a társaság befolyása, az első fogyasztást illetően az iskolai környezet. A rendszeressé válásban már inkább a magánéleti, illetve családi problémák.

Elgondolkodtató az az alanyoknál észlelhető tendencia, mi szerint idegenkednek a keresztény egyházak intézményesült formáival szemben, a vallási előírásokat sajátosan értelmezik. Sokkal megengedőbbek, toleránsabbak és a szigorú szabályokkal szemben helyezkednek el az alanyok. Vajon ez a szekularizáció hatása, vagy esetleg összefüggésbe hozható az illegális szerhasználatból adódó folyamatos szabályszegéssel, ami így kihat a világnézetre, s ezáltal a spirituális nézetre is? A függőségből (és a különböző szociális problémákból) eredő másság hatása lenne?

Vajon a kutatás során felsejlő, a buddhizmus iránti nyitottság pusztán a baráti társaság hasonló személyiségei miatt jellemző, vagy esetleg egy társadalmi szinten is jelenlevő tendencia, ami egyfajta

alternatívaként szolgál keresztény egyházak népszerűségének csökkenésének következtében? Véleményem szerint, általánosságban a népszerűsége elsősorban annak köszönhető, hogy gyakran inkább életmódként jellemzik, mint vallásként. Alapértékei nem állnak feltétlenül messze keresztényiektől, de a szigorú előírásoktól, megkötésektől mentesek, a szabályai olyan „megvonások”, amiknek van gyakorlatinak mondható értelme. Külső szemlélő számára békés, egy központi személy imádatától mentes és jóval individualizáltabb a keresztény egyházakkal szemben.

Felhasznált szakirodalom

- Andorka Rudolf 2003 *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Demetrovics Zsolt 2009 szerk. *Az addiktológia alapjai*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Ferenczi Zoltán 2001 *Drog és vallás – Előéletek és előítéletek*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- Földvári Mónika 2014 Vallásszociológiai perspektívák. Vallásosság és spiritualitás Magyarországon országosan reprezentatív vizsgálatok tükrében. *Kapocs*, 13 (4):55-63.
- Földvári Mónika – Rosta Gergely 1998 A modern vallásosság megközelítési lehetőségei. *Szociológiai Szemle*, 1:127-139.
- Fürst Zsuzsanna 2001 Az abúzus szerek csoportosítása. In Fürst Zsuzsanna – Wenger Tibor szerk. *A kábítószerkérdés orvosi, jogi és társadalmi vonatkozásai*. Budapest, Ifjúsági és Sportminisztérium.
- Horváth Pál 1996 *Vallásismeret*. Calibra Kiadó, Budapest.
- Molnár Adrienne – Tomka Miklós 1990 Ifjúság és vallás. In Lovik Sándor – Horváth Pál szerk. *Hívők, egyházak ma Magyarországon*. MTA Filozófiai Intézet, Budapest.
- Molnár Attila 1998 Új vallási jelenségek. In Lugosi Ágnes – Lugosi Győző szerk. *Szekták, új vallási jelenségek*. Pannonica Kiadó, Budapest.
- Szántó János 1998 *Vallásosság egy szekularizált társadalomban*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Tomka Miklós 2010 Vallási helyzetkép. In Rosta Gergely – Tomka Miklós szerk. *Mit értékelnek a magyarok? Az Európai Értékrend Vizsgálat 2008. évi magyar eredményei*. Ocipe Magyarország, Budapest, 404-407.

Internetes források

- Molnár Ferenc 2008 Addiktológiai alapfogalmak. Rév Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat, Kecskemét. (http://www.revkecskemett.hu/pdf/Addiktologiai_alapfogalmak_2008_februar.pdf). (Letöltés: 2018. 04.13.)

Alapfogalmak

- No Drog*, 2008.04.06. (<http://www.nodrog.eoldal.hu/cikkek/kabitoszerek/Fogalmak.html>) (Letöltés: 2018. 04. 13.)
- Fogalomtár I., Drog (Drug). *Nemzeti Drog Fókuszpont* (http://drogfokuszpont.hu/fogalomtar/fogalomtar-i/#Drog_) (Letöltés: 2018.04.13.)
- Fogalomtár II., Pszichotrop anyag (Psychotropic drug/substance). *Nemzeti Drog Fókuszpont*. (http://drogfokuszpont.hu/fogalomtar/fogalomtar-ii/#Pszichotrop_) (Letöltés: 2018. 04.13.)